

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

НАУКОВО-ТЕХНІЧНА БІБЛІОТЕКА
ім. професора Г. І. Денисенка

ВГО УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕЧНА АСОЦІАЦІЯ

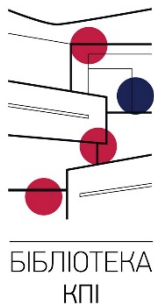
Стратегії розвитку бібліотек: від ідеї до втілення

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

НАУКОВО-ТЕХНІЧНА БІБЛІОТЕКА
ім. професора Г. І. Денисенка

ВГО УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕЧНА АСОЦІАЦІЯ

«Стратегії розвитку бібліотек: від ідеї до втілення»

МАТЕРІАЛИ

II Міжнародної науково-практичної конференції

6-9 жовтня 2020 року

Київ – 2020

УДК 021:005.21](06)

С 83

Редакційна колегія :

канд. наук із соц. комунікацій Оксана Миколаївна Бруй (головний редактор)
канд. іст. наук Ярослава Євгенівна Сошинська,
канд. наук із соц. комунікацій Євгенія Володимирівна Кулик

Автори статей :

Јасек Willecki, Тетяна Маринич, Тетяна Опришко, Павло Складанний,
Ірина Сосідко, Тетяна Якубова, Dominika Czyżak

Відповідальний за випуск:

канд. наук із соц. комунікацій Світлана Іванівна Барабаш
Комп'ютерна верстка:
Ірина Ігнатович

**Стратегії розвитку бібліотек: від ідеї до втілення : матеріали II Міжнар.наук.-
практ. конф.** 6-9 жовт. 2020 р., м. Київ / М-во освіти і науки України ; редкол. :
О. М. Бруй (голов. ред.), Я. Є. Сошинська, Є. В. Кулик ; відп. за вип. С. І. Барабаш. –
Київ : Наук.-техн. б-ка ім. Г. І. Денисенка ; ВГО Українська бібліотечна асоціація,
2020. – 52 с.

ISBN 978-617-95010-3-6

Матеріали збірника містять доповіді учасників II Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегії розвитку бібліотек: від ідеї до втілення» та присвячені висвітленню теоретично-методологічних аспектів і практичного досвіду бібліотек зі стратегічного управління.

Розраховано на керівників та провідних фахівців бібліотек, інформаційних, освітніх та соціокультурних установ.

Наукові роботи друкуються в авторській редакції.

За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.

ISBN 978-617-95010-3-6

© НАУКОВО-ТЕХНІЧНА БІБЛІОТЕКА
ім. професора Г. І. Денисенка, 2020
© ВГО Українська бібліотечна
асоціація, 2020

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Оксана Бруй, канд. наук із соц. комунікацій, директор Науково-технічної бібліотеки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Президент ВГО Українська бібліотечна асоціація

Світлана Барабаш, канд. наук із соц. комунікацій, учений секретар Науково-технічної бібліотеки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Марина Друченко, заступник директора Науково-технічної бібліотеки Національного технічного університету України, «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» з наукової роботи

Світлана Зуєва, заступник директора Науково-технічної бібліотеки Національного технічного університету України, «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» з бібліотечної роботи

Олена Кобець, помічник директора з перспективного розвитку Науково-технічної бібліотеки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Євгенія Кулик, канд. наук із соц. комунікацій, завідувач відділу Науково-технічної бібліотеки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Ярослава Сошинська, канд. іст. наук, доцент Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», виконавчий директор ВГО Українська бібліотечна асоціація

Іна Юрик, директор Наукової бібліотеки Білоруського національного технічного університету, Голова Ради Білоруської бібліотечної асоціації

Зміст

Jacek Willecki LIBRARY PROJECTS FINANCED FROM NON-UNIVERSITY FUNDS AS A FORM OF IMPLEMENTATION OF THE STRATEGY DEVELOPMENT OF TECHNICAL ACADEMIC LIBRARIES IN POLAND.....	6
Тетяна Маринич ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ БІБЛІОТЕКИ.....	20
Тетяна Опришко, Павло Складанний АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ КОРИСТУВАЧІВ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК.....	30
Ірина Сосідко ТРАНСФОРМАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК ДЛЯ ОБСЛУГОВУВАННЯ «ЦИФРОВИХ АБОРИГЕНІВ».....	35
Тетяна Якубова УПРАВЛІННЯ ФОНДАМИ ВІДДІЛУ БІБЛІОТЕЧНИХ ЗІБРАНЬ ТА ІСТОРИЧНИХ КОЛЕКЦІЙ НБУВ, АТРИБУЦІЯ КНИЖКОВИХ ЗНАКІВ У МАТЕРІАЛАХ ДРУКОВАНИХ КАТАЛОГІВ.....	38
Dominika Czyżak SOME PROBLEMS OF THE UNIVERSITY LIBRARY.....	46
Відомості про авторів	52

УДК:027.7

DOI:10.20535/2020.213251

Jacek Willecki,
Poznan University of Technology Library,
Poland

LIBRARY PROJECTS FINANCED FROM NON-UNIVERSITY FUNDS AS A FORM OF IMPLEMENTATION OF THE STRATEGY DEVELOPMENT OF TECHNICAL ACADEMIC LIBRARIES IN POLAND

This article analyzes the possibilities of financing from non-university resources of library projects of technical universities in Poland in the financial perspective of the European Union for the years 2014-2020. The library projects serve to implement the strategy of libraries in the most important areas of their development as defined by Polish technical universities in strategic, long-term programme documents. The system supporting the implementation of development strategies and projects in academic libraries consists of four public sector pillars. The institutions at national and regional level, creating this system, offer, through specific area programmes, a high level of support ranging from 80% to 100% of eligible costs. Individual programmes, financed from European funds and from the state budget, enable the implementation of project development strategies of repository and digitalization character, promotion and dissemination and increasing innovative teaching and digital competences. The inclusion in the development strategies of Polish scientific libraries of the need to implement projects in the most important areas of their activity should ensure external sources of financing for such projects from the state budget for science, the European Social Fund and the European Regional Development Fund in the next EU financial perspective.

Keywords: *areas of library support, library project financing system, science library projects, strategy development of academic libraries.*

INTRODUCTION

Dynamic changes in the area of functioning of higher education institutions in Poland caused by the implementation of the reform called "Constitution for Science" since 2018 should contribute to the introduction of a new, comprehensive approach to scientific research, teaching students and university management. Public higher education institutions will modify the rules of their functioning in order to ensure a higher level of education, combine scientific disciplines and create a federation of higher education institutions (Ministry of Science and Higher Education, n.d.). The changes introduced by the Ministry of Science and Higher Education in this respect are of a comprehensive nature and at the same time confirm the legitimacy of the functioning of academic libraries as organisational units of higher education institutions. The Act of 20 July 2018, the Law on Higher Education and Science defines that a higher education institution operates a library and information system based on a library, and one of its basic tasks is to disseminate and multiply the achievements of science and culture, including by collecting and making available library, information and archival collections (Ministry of Science and Higher Education, n.d.a).

Value of academic libraries in the higher education system

The activity of libraries is also one of the elements of the concept of an efficient state, implemented by the public part of the higher education sector, which is related, among others, to the dissemination of knowledge through scientific libraries (Ernst & Young, 2010, pp. 20-21). Such libraries significantly support the process of educating students and activities related to the collection and transfer of scientific achievements to the Ministry of Science and Higher Education, as part of the reporting obligation imposed on Polish scientific entities. The need to enlarge and update library resources available in paper and electronic form and the need to ensure the best possible quality of data on the publications of researchers, which are the basis for the evaluation of higher education institutions in Poland, results from strong competition between universities in the domestic education market. Therefore, scientific libraries play a very important but underestimated role in providing access to current scientific knowledge and research data. At the same time, the scope of activity of these libraries is extremely diverse and is not limited only to providing access to the collections and ensuring the functioning of the scientific reporting system. Scientific libraries provide, among others, services in the field of digitization, creation of repositories, digital libraries, reading stands for people with visual, hearing and movement impairments, evaluation of scientific achievements, electronic payments, providing remote access to resources, automation of the process of lending and returning books, training in the field of scientific information for students and academic staff, or organize exhibitions and meetings popularizing science. A wide range of library activities results from the need to provide in the ergonomic space of the scientific library specific remote or stationary services tailored to the needs of users interested in engineering and technical sciences, social sciences or science and natural sciences, with active use of their own website and social media. The legitimacy of the functioning of scientific libraries in the organisational structure of universities is also confirmed by the Conference of Rectors of Polish Academic Schools, which indicates that higher education institutions should provide access to scientific information, library resources in a traditional printed form, digital libraries and specialized electronic scientific databases (Conference of Rectors of Polish Academic Schools, n.d., pp. 80,89,114).

Strategic areas of library development in technical universities

According to the list of universities supervised by the Minister of Science and Higher Education, there are 59 public universities in Poland in 2020, including 18 universities educating in technical sciences (Ministry of Science and Higher Education, n.d.b.). It has been assumed that in a knowledge-based economy the key role in social and economic development is played by access to specialized knowledge offered by technical universities or their specialized organizational units, and this is the group analyzed in this article. On the basis of programme documents defining the directions of development of technical universities in a long-term perspective, the most important areas of functioning of academic libraries with a technical profile were identified, which indicate the need to undertake actions significantly influencing their development in the nearest future. The libraries of those academic institutions provide primarily library services related to the provision of printed and electronic collections of science and technology, but they cannot function without taking into account the changing needs of the scientific, economic and social environment in terms of

access to information of various forms and scope. Polish technical universities in their development strategies or other equivalent documents have indicated that libraries should, in cooperation with the university or on their own, take various actions to ensure the provision of high quality library services. The catalogue necessary for the implementation of the development strategy of individual scientific libraries includes activities aimed at ensuring full informatization and digitization, increasing the number of available international databases, implementing a unified library and information system (Gawroński, 2011, pp. 19,23,48,72) improving the circulation of scientific information, raising professional qualifications to improve the quality of provided services, modernization and integration of IT systems (AGH University of Science and Technology, 2016, pp. 8,10), popularization and dissemination of science in society (Silesian University of Technology, 2016, p. 8), development of digital services (Krawczyk, 2011, p. 9), increasing international mobility (Zakrzewska-Bielawska et al., 2019, p. 7), effective knowledge management and providing a place for studying in the library (Wrocław University of Science and Technology, 2016, pp. 21,23), development of an electronic information management system (Cracow University of Technology, n.d, p. 7), increasing library resources and activities supporting scientific research (Poznan University of Technology, 2010, p. 11), development of IT and ICT infrastructure (Pabian, 2016, p. 4), improvement of processes supporting scientific activity (Rzeszow University of Technology, 2018, pp. 7, 11, 19), informatization aimed at creating an e-university (Bialystok University of Technology, 2013, p. 9), enlarging library collections in the scope of specific directions and specialisations (Kielce University of Technology, 2015, p. 27), introducing a modern information and document management system (Lublin University of Technology, 2013, p. 1), increasing access to electronic book collections (Malik et al., 2019, p. 19), support in the use of information technologies (Koszalin University of Technology, 2015), development of the library infrastructure (University of Bielsko-Biala, 2012, p. 4), implementation of an effective information management system (Brykalski et al., 2011, p. 23) and increasing availability of library resources (Kazimierz Pulaski University of Technology and Humanities, 2016, p. 1). The reference of particular types of developmental activities indicated above by technical universities to the areas of functioning of the libraries indicates that 30% of these universities notice the need for their digitization and informatization, 17% see the need to increase library resources, 13% indicate the need to develop a system of scientific information, 9% report the need to increase the resources of digital databases and implement an integrated library system, and only 4% of them identified the need to improve the professional qualifications of library staff and increase their international mobility, carry out activities to promote science, improve information management and provide places to study in the library. After reviewing the content of the websites of scientific libraries with a technical profile, it should be confirmed at the same time that the missions, objectives or scopes of these libraries remain consistent with the development strategies of public technical universities, but only 3 (17%) of the 18 libraries of the analyzed group ensured easy accessibility of the content of these missions on their own website. The presented strategic activities, dedicated to libraries in the aspect of the digital transformation to e-science, e-economy and the necessity to improve qualifications throughout life, should be in principle considered necessary and aimed at ensuring continuity of functioning of those organisational units of technical universities.

Libraries in strategic documents of their development must also attempt to anticipate the demand for services that will need to be provided in the near future, which may include, in particular, automated processing of data from source materials and the use of big data sets for scientific and educational purposes (Boyce et al., 2019). Unfortunately, public expenditure on higher education in Poland accounts for only 0.76% of the gross domestic product (Statistics Poland, 2019, p. 239), which creates significant problems regarding the possibility of financing development strategies and area-based functional strategies of libraries providing access to collections with technical profile.

System supporting the implementation of library projects

Financial considerations therefore force libraries to actively search for non-university sources of financing for projects aimed at developing new library services, performed by highly qualified librarians who use innovative information and communication technologies based on a secure information infrastructure. Additional, external sources of funding for academic libraries were programmed within the framework of European funds and the state budget for science in the financial perspective 2014-2020, which enabled the implementation of library projects in the above mentioned important areas of their development, identified by universities of technical profile. The system of financing projects from European and national funds in Poland consists of institutions of national and regional level, which, as managing or intermediary units, arrange calls for project proposals. Information on the call for project applications is publicly available and must contain detailed information, inter alia, on the substantive and financial scope of applications and the minimum and maximum amount of support for projects, taking into account the division into individual sources of their financing.

Four pillars of project financing for the implementation of library development strategies

The first pillar of the public system supporting the implementation of projects of universities and their libraries of technical profile is the Digital Poland Project Centre. The aforementioned national level institution is responsible for implementation of modern IT solutions, acts as an intermediary in transferring funds from the European Regional Development Fund and is supervised by the Minister of Digital Affairs. The institution in discussion conducts activities in Poland covering three strategic areas, ensuring free access to modern IT solutions for such entities as such as public universities and their libraries. The first of these areas includes measures to ensure universal access to high-speed Internet. Such measures are implemented by financing the construction of telecommunications infrastructure, located primarily in sparsely populated areas and far from large agglomerations. The second area concerns financing the implementation of e-services, digitisation of printed materials, free access to articles, publications, books, music and films by public administration units and higher education institutions. The third area of support is related to the improvement of digital competences and the use of modern technologies by children, adults, seniors, including teachers and computer programmers (Digital Poland Project Centre, n.d.). Acquiring funding for library projects in the field of digital access to learning resources is possible under the second area of support of the Operational Programme Digital Poland for 2014-2020. The Digital Poland Project Centre through the

implementation of sub-measure 2.3.1 of this programme, enables support for projects aimed at wide digital access to scientific resources in the form of open access and popularization of such resources, including, among others, scientific publications, theses, databases, digital repositories, portals and websites, software, research data and results of scientific research, statistics, maps and objects of scientific value, books, magazines and teaching and science promotion materials prepared during the project implementation (Digital Poland Project Centre, n.d.a). The value of eligible expenditure under projects aimed at making science resources available again may not be less than PLN 4 million and may not be greater than EUR 50 million, and the maximum level of co-financing of projects from European funds and the state budget is 100% of eligible expenditure (Digital Poland Project Centre, n.d.b, p. 5). One of the undertakings co-financed by the Operational Programme Digital Poland for 2014-2020 implemented by a technical university in cooperation with its library is the "Data Bridge" project, which has a budget of 26 728 876.09 PLN. The aim of the project coordinated by the Gdańsk University of Technology is to create an institutional, consortium repository of open research data for the Gdańsk University of Technology, the University of Gdansk and the Medical University of Gdansk, enabling the deposit and sharing of repository data also by other Polish universities. The project also assumes the implementation of tools for the analysis of large research data sets, supporting the preparation of scientific journals and conferences, and a competence centre supporting activities for open science and open research data. According to data from the Digital Poland Project Center, Gdańsk University of Technology, Cracow University of Technology and Wrocław University of Science and Technology, they have obtained a total of PLN 60 037 742.11 for EU funding for 4 projects implemented under sub-measure 2.3.1 of the Operational Programme Digital Poland for 2014-2020 (Digital Poland Project Center, n.d.c).

The second pillar of the public system supporting the implementation of technical library projects of universities is the National Centre for Research and Development, supervised by the Minister of Science and Higher Education. The aforementioned national level institution is responsible, among others, for the implementation of projects concerning increasing the competence of university employees, implementation of software and development of infrastructure supporting university management. The National Centre for Research and Development acts as an intermediary institution in transferring funds from the European Social Fund and the European Regional Development Fund. The support of this institution is characterized by a wide range of fields and themes and is transferred to activities in six strategic areas, ensuring the development of scientific research, development works and innovation. The transfer of European funds for activities in particular areas is aimed at strengthening the commercialisation and diffusion of knowledge from science to the economy, ensuring the implementation of projects relating to national defence and security, broadly understood development of scientific and administrative staff and infrastructure supporting these groups, increasing the mobility of scientific staff, increasing competence in the field of entrepreneurship and intellectual property management, and implementing international patent protection for solutions developed by scientific entities (National Centre for Research and Development, n.d.). Acquiring funding for projects enabling the improvement of competences of library staff and infrastructure supporting such activities is possible under the third priority axis "Higher education for the economy and development" of the Operational Programme Knowledge Education Development 2014-

2020. The National Centre for Research and Development through the implementation of measure 3.5 "Comprehensive programmes of higher schools", enables the implementation of projects covering certified training and workshop classes teaching competences, including projects aimed at improving the competences of university employees in the field of innovative teaching and IT skills, the use of professional databases, the use of electronic databases in the educational process, information management and conducting classes in foreign languages. Activities aimed at improving the competences of academic staff in the higher education system also allow for financing projects supporting education infrastructure, concerning the implementation of IT tools for data management, anti-plagiarism programmes, creation of scientific repositories and diploma theses and open educational resources (Ministry of Development Funds and Regional Policy, 2020, pp. 193-200). The value of eligible expenditure under projects for "Integrated university development programmes" aimed at implementation of comprehensive changes in higher education in the scope of curricula, development of competences of university employees, internship programmes, institutions supporting students, doctoral studies and university management may not be less than PLN 50 thousand and may not be greater than PLN 40 million, and the maximum level of co-financing of such projects from European and state budget funds is 97% of eligible expenditure (National Centre for Research and Development, 2018, p. 3). One of the undertakings co-financed from the funds of the Operational Programme Knowledge Education Development 2014-2020 implemented by a technical university in cooperation with its library is the project "Integrated University for the future", which has a budget of PLN 14 662 375.86. The aim of the project implemented by the Poznań University of Technology is to increase the level and effectiveness of education through the implementation of modules relating to educational programs, increasing the competence of "soft" university employees, improving the university management process and supporting IT tools for data collection. The project also assumes the integration of the Scientific Information System and the Institutional Scientific Repository together with adaptation to the universal central collection environment, which will enable, among others, data segregation, report generation, quick access from one place to full text and abstract scientific data, including open educational resources. According to the data of the National Centre for Research and Development, the Poznań University of Technology, Silesian University of Technology, Lublin University of Technology, Lodz University of Technology, Gdańsk University of Technology have obtained a total of PLN 96 259 541.13 of EU funding for 5 projects, under the first path of the call for "Integrated university development programmes", concerning measure 3.5 of the Operational Programme Knowledge Education Development 2014-2020 (National Centre for Research and Development, 2018a).

The third pillar of the public system supporting projects of technical libraries of higher education institutions is the Science Dissemination Activity Programme, which runs until 2019, and then replaced by the Social Responsibility of Science Programme, which is implemented and supervised by the minister responsible for higher education. The Ministry of Science and Higher Education, as a national level institution, is responsible for the implementation of projects within 2 thematic modules aimed at popularising and disseminating science and preserving library resources of significant importance for science or its heritage. The first module called "Popularisation of science and promotion of sport", financed from the state budget for science, supports, among others, the implementation of

such activities as popularisation of achievements, works and scientific and development research and undertakings promoting the usefulness of scientific knowledge. The second module called "Support for scientific libraries", also financed from the above mentioned funds, focuses on activities aimed at maintaining library resources which are important for science or its heritage on a national scale, as well as their development and making them available in an electronic version (Ministry of Science and Higher Education, 2019). The value of eligible expenditure on projects whose main objective is to carry out activities popularizing science under the first module may not be less than PLN 20 thousand and may not exceed PLN 1 million, and the maximum level of co-financing for these projects from the state budget is 90% of eligible expenditure. However, the value of eligible expenditure for projects whose main objective is to maintain library resources and increase digital library resources under the second module may not be less than PLN 20 thousand and may not be greater than PLN 250 thousand, and the maximum level of co-financing for these projects from the state budget is 90% of eligible expenditure (Ministry of Science and Higher Education, 2019a, pp. 1-2). One of the projects co-financed by the Science Dissemination Activity Programme implemented by a technical university in cooperation with its library is the project "Development of bibliographic records of scientific works published by the employees of the Silesian University of Technology and dissemination in virtual space", which has a budget of PLN 40 200. The aim of the project implemented by the Silesian University of Technology is to make scientific resources available in a digital version. According to the data of the Ministry of Science and Higher Education, the Silesian University of Technology, the Opole University of Technology, the Warsaw University of Technology have obtained a total of PLN 274 461 in the last year of the above mentioned programme's operation, from the state budget for science for 3 projects, as part of the call for proposals for libraries (Ministry of Science and Higher Education, 2019b).

The fourth pillar of the public system supporting the implementation of technical library projects of universities is the network of Regional Operational Programmes for 2014-2020, supervised by 16 Marshal Offices at the request of the Boards of the Polish territorial system. These regional level institutions are responsible, inter alia, for the implementation of measures aimed at digitization and integration of cultural and scientific resources of the public sector, they act as managing authorities of Regional Operational Programmes for 2014-2020 and provide project support from the European Social Fund and the European Regional Development Fund to beneficiaries. In the case of funds coming from Regional Operational Programmes 2014-2020, obtaining funding by public higher education institutions and their libraries is possible, as a rule, if these entities will act as partners of other organizational units of local government, i.e. project leaders. Such a solution allows for the implementation of joint projects concerning the creation of digital libraries and repositories, preservation and conducting digitalization of cultural and scientific collections and development of ICT systems. The value of eligible expenditure of projects, under the so-called digital priority axes of individual Regional Operational Programmes for 2014-2020, whose aim is to secure, digitalize and disseminate cultural and scientific resources in a digital version, is very diverse in individual voivodeships, and the maximum level of co-financing of projects from European funds and the state budget is from 80% to 85% of eligible expenditure (Willecki, 2018). One of the undertakings co-financed from the funds of the Regional Operational Programmes for 2014-2020, represented by the Regional

Operational Programme of the Voivodeship of Silesia 2014-2020 and implemented by the technical university in cooperation with its library, is the project "E-Silesian University of Technology-creation of the platform of electronic public services of the Silesian University of Technology in Gliwice", which has a budget of PLN 5 348 711 (Regional Operational Programme of the Voivodeship of Silesia 2014-2020, 2017). The aim of the project implemented by the Silesian University of Technology is to implement a public service platform offering such services as e-science and e-repository. The project also assumes the integration of scientific publications with the library system and updating the main library website (Silesian University of Technology, 2018, pp. 13, 99).

CONCLUSIONS

Programming of the development of science and higher education in the long term should take into account the process of strategic planning, including the analysis of the situation and environment, the definition of the mission and vision, the action plan, the schedule for its implementation and the monitoring system for the tasks to be performed (Chancellery of the Prime Minister, n.d., pp. 19-34). Strategies concerning the mentioned development area implemented at the national, regional and local level must be compatible and complementary. The development strategy of the library must therefore result from the development strategy of its university, which must be coherent with the national higher education development strategy. Particular attention must be paid during its preparation to the clear, precise and comprehensible formulation of a strategic idea for the development of the library that will allow each librarian to define his or her role, commitment and responsibility for its implementation (Brui, 2018). At the same time, the individual activities to be implemented in the framework of the library's strategy must include, among other things, information about those responsible for their implementation, the date of completion of the planned work and the sources of financing for the undertaken actions.

However, the most important issue seems to be to provide funds for the purchase of equipment, software, or to pay for the work performed in the project. This poses an important challenge for libraries, as the budgets they have at their disposal do not, as a rule, take into account the level of inflation and have significant limitations when it comes to the need to increase library collections. The strategic development plans of these units can therefore serve both as a preventive measure in case of a need to reduce budget expenditure and to include additional external grants and funds to finance their activities (Saunders, 2015). It should also be noted that the presented possibilities of financing from non-university strategic areas of development of scientific libraries within the framework of projects, offered by public institutions of national and regional level in Poland, are consistent with the areas requiring intervention for these units, identified by technical universities in documents of strategic importance. The developed system of project support, consisting of 4 pillars, makes it possible to obtain funding in a competition system for library projects, which serve to implement strategies for the development of academic libraries of technical profile until the end of 2020. Individual institutions that create a system of financing projects of scientific libraries offer a high level of co-financing from European funds and the state budget, ranging from 80% to 100% of eligible costs. This level of co-financing means for the entity applying for support that it is obliged to provide a small own contribution, which will constitute no more than 20% of the eligible project costs. At the same time, the project guidelines assume a

wide range of the required budget amount, which is between the minimum value of PLN 20 thousand and the maximum value of EUR 50 million.

Therefore, scientific libraries in Poland have the opportunity to implement their development strategy, even if there are insufficient funds provided in the budgets of technical universities for this purpose. Operational Programme Digital Poland for 2014-2020, Operational Programme Knowledge Education Development 2014-2020, Social Responsibility of Science Programme and 16 Regional Operational Programmes for 2014-2020 offer a wide spectrum of opportunities to obtain funding for the implementation of library development strategies through projects concerning the creation of repositories, platforms and digital libraries, preservation, digitisation and making available of scientific and cultural resources, dissemination of knowledge about library resources and scientific achievements, promotion of open access, raising the competence of library staff in terms of teaching and IT skills, knowledge management and use of professional databases. The scope of support for the above mentioned operational programmes indicates the possibility of implementation through projects, development strategies of repository and digitalization character, promotion and dissemination and increasing innovative teaching and digital competences or enabling their joint implementation in the form of functional strategies of one library. The scale and type of such projects should correspond to the experience of libraries in the implementation of projects, which, due to the amount of the budget, can be divided into small projects with eligible costs up to PLN 1 million, medium-sized projects with eligible costs up to PLN 4 million and large projects with eligible costs exceeding PLN 4 million (Willecki, 2016).

Projects implemented by scientific libraries are therefore a form of implementation of a strategy for the development of these units with a specific source of funding, which requires librarians to be very well prepared in terms of content and knowledge of project guidelines at the stage of project preparation, implementation, financial settlement, as well as in the period of its sustainability after project completion. It should also be emphasized that 13 out of 18 public scientific libraries with a technical profile, i.e. 72% of the analyzed group, publish information on their websites about the total number of 47 realized or completed library projects. The experience gained by the library staff during the coordination of library projects will have a significant impact on increasing the effectiveness of obtaining funds for further projects of this type, and will also allow to minimize the number of errors in the implementation of new projects. Therefore, it seems justified to include in development strategies of all Polish scientific libraries, and not only the libraries of technical universities, the need to implement projects in the most important areas of their activities, which will allow, as a rule, to provide external sources of financing for such undertakings from the state budget for science, the European Social Fund and the European Regional Development Fund in the next financial perspective of the European Union for the years 2021-2027.

REFERENCES

AGH University of Science and Technology (2016). Development strategy of the Stanisław Staszic AGH University of Science and Technology in Kraków. Retrieved from <https://www.agh.edu.pl/uczelnia/dokumenty/misja-statut-strategia/strategia-rozwoju-agh/> (in Polish).

- Bialystok University of Technology (2013). Development strategy of the Bialystok University of Technology in the 14th term of office 2012-2016 with a perspective to 2020. Retrieved from <http://www.bip.pb.edu.pl/index.php?event=informacja&id=8164> (in Polish).
- Boyce G., Greenwood A., Haworth A., Hodgson J., Jones C., Marsh G., ... Sadler R. (2019). Visions of value: Leading the development of a view of the University Library in the 21st century. In E., Blakesley (Ed.), *The Journal of Academic Librarianship* 45, p. 6. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2019.102046>
- Bruil O. (2018). Implementation of strategic management based on the balanced scorecard in a university library. In S., O'Connor (Ed.), *Library Management* 39 (8/9). p. 534. <https://doi.org/10.1108/LM-09-2017-0086>
- Brykalski A., Dawidowski J. B., Baranowska J., Czekiel-Świtalska E., Malkowski A., Rusielik R., ... Wasylik H. (2011). Development Strategy of the West Pomeranian University of Technology in Szczecin for 2011-2020. Retrieved February 20, 2020 from <https://www.zut.edu.pl/uczelnia/strategia-uczelni.html> (in Polish).
- Conference of Rectors of Polish Academic Schools (n.d.). Strategy for the development of higher education: 2010-2020 - project of the academic community. Retrieved February 21, 2020 from <https://www.frp.org.pl/pl/projekty-zakonczone/454-strategia-rozwoju-szkolnictwa-wyrszego-2010-2020-projekt-srodowiskowy.html> (in Polish).
- Chancellery of the Prime Minister (n.d.). Strategic planning as a tool to achieve the organization's goals. Retrieved February 27, 2020 from <https://dsc.kprm.gov.pl/sites/default/files/pliki/81.pdf> (in Polish).
- Cracow University of Technology (n.d.). Development Strategy of the Cracow University of Technology. Retrieved February 20, 2020 from http://bip.pk.edu.pl/get.php?id_zal=254 (in Polish).
- Ernst & Young (2010). Strategy for the development of higher education in Poland until 2020-second option. Retrieved February 21, 2020 from <http://eregion.wzp.pl/strategie/strategia-rozwoju-szkolnictwa-wyrszego-w-polsce-do-2020-roku-drugi-wariant> (in Polish).
- Digital Poland Project Centre (n.d.). Tasks and history of the DPPC. Retrieved February 19, 2020 from <https://cppc.gov.pl/o-cppc/zadania-i-historia-cppc> (in Polish).
- Digital Poland Project Centre (n.d.a). Questions and answers 2.3.1 OPDP-Science. Retrieved February 24, 2020 from <https://cppc.gov.pl/po-polska-cyfrowa/po-pc-ii-os/dzialanie-2-3-cyfrowa-dostepnosc-i-uzytecznosc-informacji-sektora-publicznego/pytania-i-odpowiedzi-2-3-1-popc-nauka> (in Polish).
- Digital Poland Project Centre (n.d.b). Announcement of the call for proposals. Call no. POPC.02.03.01-IP.01-00-011/19. Retrieved February 24, 2020 from <https://cppc.gov.pl/po-polska-cyfrowa/po-pc-ii-os/dzialanie-2-3-cyfrowa-dostepnosc-i-uzytecznosc-informacji-sektora-publicznego/nabor-wnioskow-2-3-1-nauka-11-nabor/dokumenty-do-pobrania> (in Polish).
- Digital Poland Project Centre (n.d.c). List of projects implemented from European Funds in Poland in 2014-2020 - as of February 2, 2020. Retrieved February 28, 2020 from <https://www.polskacyfrowa.gov.pl/strony/o-programie/projekty/lista-beneficjentow/> (in Polish).

- Gawroński R. (2011). Development strategy of the Warsaw University of Technology until 2020. Retrieved February 19, 2020 from <https://www.bip.pw.edu.pl/Wewnetrzne-akty-prawne/Dokumenty-ogolne/Strategia-Rozwoju-Politechniki-Warszawskiej-do-roku-2020> (in Polish).
- Kazimierz Pułaski University of Technology and Humanities (2016). Development Strategy of the Kazimierz Pułaski University of Technology and Humanities in Radom for 2017-2021. Retrieved February 20, 2020 from <https://www.uniwersytetradom.pl/redirect.php?action=setsubcategory&subid=4472> (in Polish).
- Kielce University of Technology (2015). Development strategy of the Kielce University of Technology for 2015-2025. Retrieved February 20, 2020 from http://tu.kielce.pl/wp-content/uploads/2016/11/Uch_S_162_15_za%C5%82%C4%85cznik_Strategia-Rozwoju-Politechniki-%C5%9Awi%C4%99tokrzyskiej_28_01_2015.pdf (in Polish).
- Koszalin University of Technology (2015). Ordinance no. 23/2015 of the Rector of the Koszalin University of Technology of May 11, 2015 regarding the Quality Policy of the Koszalin University of Technology. Retrieved February 20, 2020 from https://www.tu.koszalin.pl/ckeditor_assets/attachments/706/zarządzenie_nr_23_2015.pdf (in Polish).
- Krawczyk H. (2011). Basic goals and strategic tasks of the development of the Gdańsk University of Technology. Retrieved February 20, 2020 from <https://pg.edu.pl/biuletyn-informacji-publicznej/strategia-rozwoju-uczelni> (in Polish).
- Lublin University of Technology (2013). Development strategy of the Lublin University of Technology. Retrieved February 20, 2020 from <https://www.pollub.pl/pl/uczelnia/o-politechnice/strategia-rozwoju-pl> (in Polish).
- Malik K., Adamska M, Będkowski W., Boczar T., Borysiuk Z., Hunek W., ... Polok B. (2019). Development Strategy of the Opole University of Technology until 2030. Retrieved February 20, 2020 from https://www.po.opole.pl/media/akty_prawne/2019/strategia_uczelni.pdf (in Polish).
- Ministry of Development Funds and Regional Policy (2020). Detailed description of the Priority Axes of the Operational Programme Knowledge Education Development 2014-2020, Version 17. Retrieved from <https://www.power.gov.pl/strony/o-programie/dokumenty/szczegolowy-opis-osi-priorytetowych-programu-operacyjnego-wiedza-edukacja-rozwoj-2014-2020/> (in Polish).
- Ministry of Science and Higher Education (n.d.). Constitution for Science. Retrieved February 21, 2020 from <https://konstytucjadlanauki.gov.pl/podsumowanie-zmian> (in Polish).
- Ministry of Science and Higher Education (n.d.a). Act of 20 July 2018 Law on Higher Education and Science, Journal of Laws 2018 item 1668. Retrieved February 21, 2020 from <https://konstytucjadlanauki.gov.pl/pobierz-ustawe> (in Polish).
- Ministry of Science and Higher Education (n.d.b). List of public higher education institutions supervised by the minister responsible for higher education - public higher

- education institutions. Retrieved February 20, 2020 from <https://www.gov.pl/web/nauka/wykaz-uczeln-publicznych-nadzorowanych-przez-ministra-wlasciwego-ds-szkolnictwa-wyzszego-publiczne-uczelnie-akademickie> (in Polish).
- Ministry of Science and Higher Education (2019). Announcement of the Minister of Science and Higher Education of 3 July 2019 on the establishment of the Social Responsibility of Science Programme and call for proposals. Retrieved from <http://www.bip.nauka.gov.pl/inne2/komunikat-ministra-nauki-i-szkolnictwa-wyzszego-z-dnia-3-lipca-2019-r-o-ustanowieniu-programu-spoleczna-odpowiedzialnosc-nauki-i-naborze-wnioskow.html> (in Polish).
- Ministry of Science and Higher Education (2019a). Guidelines for beneficiaries of the Social Responsibility of Science Programme. Retrieved February 25, 2020 from <https://www.gov.pl/web/nauka/spoleczna-odpowiedzialnosc-nauki> (in Polish).
- Ministry of Science and Higher Education (2019b). List of entities and tasks in the field of Science Dissemination Activities-application type: libraries, that were qualified for funding from the Minister of Science and Higher Education in 2019. Retrieved February 28, 2020 from <https://www.gov.pl/web/nauka/wykaz-jednostek-oraz-zadan-z-zakresu-dzialalnosci-upowszechniajacej-nauke-ktore-zostaly-zakwalifikowane-do-finansowania-ze-srodkow-ministra-nauki-i-szkolnictwa-wyzszego-w-2019-r> (in Polish).
- National Centre for Research and Development (n.d.). About the Center. Retrieved February 19, 2020 from <https://www.ncbr.gov.pl/o-centrum/> (in Polish).
- National Centre for Research and Development (2018). Announcement of the call for proposals no. POWR.03.05.00-IP.08-00-PZ3/18 for Integrated School Programmes-Path no. 3. Retrieved February 25, 2020 from <https://www.ncbr.gov.pl/index.php?id=20127&L=478> (in Polish).
- National Centre for Research and Development (2018a). Announcement of the call for proposals no. POWR.03.05.00-IP.08-00-PZ1/17 for Integrated School Programmes-Path no. 1. Retrieved February 28, 2020 from <https://www.ncbr.gov.pl/o-centrum/aktualnosci/szczegoly-aktualnosci/news/informacja-o-wynikach-oceny-formalno-merytorycznej-w-konkursie-nr-powr030500-ip08-00-pz117-392/> (in Polish).
- Pabian A. (2016). Development strategy of the Czestochowa University of Technology in 2016-2020. Retrieved from <http://www.bip.pcz.pl/119,strategia-rozwoju> (in Polish).
- Poznan University of Technology (2010). Strategy for the centenary of the university. Development strategy of the Poznan University of Technology until 2020. Retrieved from <https://intranet.put.poznan.pl/department/ro/2010/12/21/3894> (in Polish).
- Regional Operational Programme of the Voivodeship of Silesia 2014-2020 (2017). Projects selected for co-financing under the call from Measure 2.1 Support for the development of digital public services. Retrieved February 28, 2020 from https://rpo.slaskie.pl/czytaj/projekty_wybrane_do_dofinansowania_2_1_261020_17 (in Polish).

- Rzeszow University of Technology (2018). Strategy of the Ignacy Łukasiewicz Rzeszow University of Technology until 2020. Updated for 2018-2020. Retrieved from <https://bip.prz.edu.pl/akty-prawne/uchwaly-senatu/2018/27092018> (in Polish).
- Saunders L. (2015). Academic Libraries' Strategic Plans: Top Trends and Under-Recognized Areas. In E., Blakesley (Ed.), *The Journal of Academic Librarianship* 41, pp. 289-290. <http://dx.doi.org/10.1016/j.acalib.2015.03.011>
- Silesian University of Technology (2016). Development strategy of the Silesian University of Technology for 2016-2020. Retrieved February 20, 2020 from <https://bip.polsl.pl/Dokumenty nowe/Strategia rozwoju PS na lata 2016 2020.pdf> (in Polish).
- Silesian University of Technology (2018). E-Silesian University of Technology-creation of the platform of electronic public services of the Silesian University of Technology in Gliwice. Retrieved February 28, 2020 from <https://administracja.polsl.pl/zamowienia/Lists/Informacje/DispForm.aspx?ID=36> (in Polish).
- Statistics Poland (2019). Higher education institutions and their finances in 2018. Retrieved from <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2018-roku,2,15.html>
- University of Bielsko-Biala (2012). Development strategy for 2012-2020. Retrieved from <https://ath.bip.gov.pl/strategia-uczelnia/strategia-rozwoju-uczelnia.html> (in Polish).
- Willecki J. (2016). Developmental projects of university libraries providing access to scientific e-resources financed from national and EU funds. In T., Halski (Ed.), *Medical Science Pulse*. 10 (1), pp. 32-34. doi:10.5604/2081-2021.1199296
- Willecki J. (2018). The development of digital cultural resources financed from the European funds in the framework of projects implemented by libraries and other entities in the culture sector. In K., Jazdon (Ed.). *The scientific library: is it still scientific*. P. 271-274. Retrieved February 25, 2020 from <https://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/24324> (in Polish).
- Wrocław University of Science and Technology (2016). Development Strategy of the Wrocław University of Technology 2016-2020. Retrieved February 20, 2020 from <https://pwr.edu.pl/uczelnia/informacje-ogolne/historia-i-rozwoj/strategia> (in Polish).
- Zakrzewska-Bielawska A., Langer A., Szykowska M. I., Kubiak T., Hausman S., Piotrowska, D., ... Szymaszkiewicz M. (2019). Development strategy of the Lodz University of Technology for 2020-2025. Retrieved from <https://politechnikalodzka.ssdip.bip.gov.pl/strategia-rozwoju-politechniki-lodzkiej/strategia-uczelnia.html> (in Polish).

Яцек Вілецький,

Бібліотека Технологічного університету в Познані,
Польща

Бібліотечні проєкти, що фінансуються з позауніверситетських фондів як форма реалізації стратегії розвитку академічних бібліотек у Польщі

У цій статті проаналізовано можливості фінансування позауніверситетських бібліотечних проєктів технічних університетів Польщі у фінансовій перспективі Європейського Союзу на 2014-2020 роки. Бібліотечні проєкти служать реалізації бібліотечних стратегій у найважливіших сферах їх розвитку, визначених польськими технічними університетами у стратегічних, довгострокових програмних документах. Система, що підтримує реалізацію стратегій та проєктів розвитку в академічних бібліотеках, складається з чотирьох стовпів державного сектору. Інституції національного та регіонального рівня, які складають цю систему, пропонують за допомогою конкретних програм, що стосуються місцевості, високий рівень підтримки, що становить від 80% до 100% прийнятних витрат. Окремі програми, що фінансуються з європейських фондів та з державного бюджету, дозволяють реалізувати стратегії розвитку проєктів сховища та оцифрування, просування та розповсюдження, а також підвищення інноваційних дидактичних та цифрових компетенцій. Враховуючи необхідність реалізації проєктів у найважливіших сферах їх діяльності у стратегіях розвитку польських наукових бібліотек, слід забезпечити зовнішні джерела фінансування таких проєктів з державного бюджету на науку, Європейський соціальний фонд та Європейський фонд регіонального розвитку у наступній фінансовій перспективі Європейського Союзу.

Ключові слова: проєкти наукових бібліотек, система фінансування бібліотечних проєктів, стратегічний розвиток університетських бібліотек, сфери бібліотечного забезпечення.

УДК: 005.21:027.7(477.52)СумДУ
DOI:10.20535/2020.213247

Тетяна Маринич,
Сумський державний університет,
м. Суми, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ БІБЛІОТЕКИ

Виклики сьогодення вимагають перетворення бібліотек із книгосховища на креативний універсальний комунікаційний простір. Зміна ролей та функцій бібліотек потребує розробки стратегії розвитку та механізмів її виконання. У роботі досліджено сучасні підходи стратегічного менеджменту та особливості їх застосування у бібліотеках на прикладі бібліотеки Сумського державного університету.

Ключові слова: бібліотека, збалансована карта показників, ключові показники ефективності, комунікація, проект, стратегія, ціль.

ВСТУП

Актуальність та цінність бібліотек не викликає ні у кого сумнівів, при цьому формат і підходи діяльності постійно змінюються. Активно обговорюються такі моделі сучасних бібліотек, як культурні хаби, «Чотири простори», «Третє місце» (Бояринова, 2018; Матевощук, 2019). «Перетворення публічної бібліотеки з пасивного місця збереження фондів на більш активний простір для натхнення та взаємодії громади» (Бояринова, 2018), а також «універсалізація діяльності» (Матевощук, 2019) стають сучасними трендами. Зазначені трансформації неможливі без визначення місії та формування стратегії розвитку бібліотеки. Якщо для закордонних публічних та академічних бібліотек це вже стало усталеною практикою (City of New Castle; Duke University), у вітчизняних бібліотеках процеси стратегічного управління знаходяться на початковій стадії. Вагому роль у поширенні інформації та методичного забезпечення з цього питання відіграє ВГО Українська бібліотечна асоціація. Серед практиків та науковців, що досліджують прикладні аспекти підвищення ефективності діяльності бібліотек, слід відзначити директорку Бібліотеки КПІ ім. Ігоря Сікорського Оксану Бруй. У своїх публікаціях вона описує етапи розроблення та впровадження стратегічного плану бібліотеки, а також пропонує до використання збалансовану систему показників для оцінювання результатів його реалізації (Bгүй, 2018).

Незважаючи на чималий накопичений досвід впровадження стратегій розвитку бібліотек у світі, задля освоєння нових ролей та функцій, кожна установа має пройти свій власний шлях, адаптуючись до потреб громад та викликів сьогодення. Трансформаційні процеси в бібліотеках триватимуть постійно разом із змінами в суспільстві. В цьому контексті вивчення практичних аспектів стратегічного й тактичного управління бібліотекою набуває особливої актуальності. Приклад бібліотеки Сумського державного університету (бібліотеки СумДУ) може бути цікавим іншим організаціям, які позиціонують себе в майбутньому як універсальний науково-дослідницький культурний хаб.

Теоретичні підходи стратегічного менеджменту.

Розбудова будь-якої високоефективної організації потребує:

- розробки стратегії, яка забезпечує узгодженість і сфокусованість зусиль працівників на цілях організації;
- системи залучення та розвитку персоналу;
- регулярності постановки та оцінки цілей організації та працівників (Стародубцев, 2020).

Згідно з підходами сучасної теорії менеджменту, засобами успішної реалізації стратегії є :

- каскадування стратегічних цілей на конкретні проекти;
- формування проектних команд;
- встановлення термінів виконання та відповідальних осіб;
- визначення ключових показників ефективності організації (*Key Performance Indicators, KPI*);
- узгодження персональних цілей співробітників (Стародубцев, 2020).

Додатковими критеріями ефективною стратегії вважаються:

- проста зрозуміла мова, реалістичність, орієнтація на вирішення конкретних проблем;
- приведення структури та штатного розпису організації у відповідність стратегії;
- узгодження індивідуальних цілей працівників з профільними керівниками, фіксація обов'язків та відповідальності у нормативних документах організації;
- регулярна оцінка виконання поставлених цілей та зворотній зв'язок;
- наявність комунікаційного, фінансового розділів стратегії та важелів їх забезпечення (Стародубцев, 2020).

Загальноприйнятим інструментом виконання стратегії та оцінювання її результатів є збалансована таблиця показників (*Balanced Scorecard, BSC*). Дослідники (Vrui, 2018; Kaplan, 2001) наголошують на її актуальності і для неприбуткових організацій та бібліотек. Відзначається наочність та прозорість такого підходу, а також його зрозумілість для донорів та грантодавачів. Роберт Каплан (2001) пропонує неприбутковим організаціям використовувати в якості стратегічних цілей *BSC* стандартні бізнес напрями: фінанси (доходи, видатки та інвестиції), клієнти (користувачі послуг та донори), внутрішні процеси, навчання та розвиток. Для вимірювання результатів досягнення цілей, зазвичай, укладають комплекс ініціатив та відповідних якісних та кількісних індикаторів (Vrui, 2018; Kaplan, 2001). Приклад застосування збалансованої системи показників для бібліотек наведено у Таблиці 1.

Таблиця 1

Збалансована система показників бібліотеки

Напрями	Ціль	Ініціатива	Індикатори
1	2	3	4
Фінанси	Стабільність та зростання	Балансування доходів та видатків	Чиста сума залучених коштів від донорів та користувачів
Клієнти	Задоволеність послугами користувачів. Утримання старих та залучення нових користувачів	Сучасні технологічні та доступні послуги. Організація системи опитування користувачів	Підвищення рівня узагальненого показника задоволеності клієнтів. Позитивна динаміка клієнтської бази та обсягів наданих послуг
Внутрішні процеси	Реінжиніринг та автоматизація процесів	Оновлення програмного забезпечення	Зростання питомої ваги автоматизованих процесів. Підвищення рівня узагальненого показника задоволеності клієнтів
Навчання та зростання	Сучасні технології	Визначення технологічних потреб та можливостей їх реалізації і фінансування	Запуск нових технологічних послуг. Задоволеність користувачів та донорів
Навчання та зростання	Розвиток компетенцій персоналу	Розробка та реалізація карт індивідуальних цілей працівників	Відповідність компетенцій персоналу цілям та задачам стратегії. Успішне виконання запланованих проєктів

Ефективність втілення стратегії розвитку бібліотеки значною мірою залежить від правильної комунікації місії, цілей, дій та результатів роботи, налагодження зв'язків з громадськістю. Комунікаційна стратегія розробляється згідно з ключовими цілями організації та складається з таких етапів:

- визначення комунікаційних цілей відповідно до стратегічних ідейних та організаційних засад;
- визначення пріоритетної цільової аудиторії та кола її інтересів;
- створення повідомлень для різних груп аудиторії;
- визначення методів та каналів комунікації (електронна розсилка, конференція, семінар, дайджест, прес-реліз, захід, сайт, соціальні мережі тощо);

- визначення робочого календарного плану, бюджету та ресурсів;
- оцінка ефективності комунікацій (аналітика відвідування сайту; реакції на пости у соціальних мережах та електронні розсилки; представлення у медіапросторі, його масштаб та повнота) (Божицька, 2017).

Фахівець зі стратегічних комунікацій у громадських організаціях Марина Говорухіна (2019) рекомендує досліджувати потреби цільової аудиторії через інтерв'ювання, неформальні фокус-групи, онлайн-опитування, аналіз коментарів, моніторинг медіа. Наголошується на необхідності активного залучення користувачів та партнерів до обговорення та реалізації спільних проєктів. Організація ефективних комунікацій також потребує врахування системними сучасних трендів, а саме:

- підвищення технологічності та цифровізації комунікацій;
- персоналізація спілкування;
- акцент на цінностях, візуалізації та розвагах;
- швидкість та своєчасність реагування;
- робота з лідерами думок та спецпроєкти з медіа (Говорухіна, 2019).

Підготовка та реалізація стратегії розвитку бібліотеки СумДУ.

Процес стратегічного управління в бібліотеці СумДУ розпочався у 2018 р. із прийняттям стратегії її розвитку на 2018-2022 рр. (Маринич, 2018). Зазначений документ мав на меті, по-перше, підтримати місію університету, а по-друге – сформувати унікальність, ідентичність та універсальність бібліотеки, з урахуванням розгалуженості її структури. До бібліотеки СумДУ входять Центральна бібліотека, 4 бібліотеки інститутів, 4 бібліотеки коледжів, 36 бібліотек кафедр, 9 бібліотек територіальних центрів дистанційних комунікацій університету. Для розробки стратегії було створено ініціативну робочу групу, до складу якої увійшли фахівці бібліотеки, інших структурних підрозділів університету та студенти, що дало можливість максимально врахувати інтереси основних стейкхолдерів.

Алгоритм побудови стратегії складався з таких блоків:

- визначення поточних проблем бібліотечної галузі та, безпосередньо, бібліотеки СумДУ; проведення SWOT – аналізу можливостей та загроз діяльності;
- формулювання бачення (візії), місії, цінностей, визначення кола користувачів та усіх зацікавлених сторін;
- визначення довгострокових напрямів розвитку, стратегічних цілей та проєктів;
- прийняття стратегічного плану на поточний рік.

Керівними принципами при формуванні візії та місії бібліотеки стали простота, амбіційність, реалістичність та практична користь. В перспективі бібліотека розглядається як інноваційний культурно-інформаційний центр СумДУ, що надихає та стимулює творчість, інтелектуальні інновації та ефективне використання потенціалу університету у розв'язанні суспільних проблем. Для цього було визначено такі принципи та цінності роботи колективу бібліотеки: орієнтація на користувача, взаємоповага, проактивність, креативність, різноманітність, експертиза, партнерство та підзвітність.

Орієнтуючись на задоволення потреб цільової аудиторії (школярів, студентів, викладачів та науковців СумДУ), Стратегією розвитку бібліотеки на 2018-2022 рр. (Стародубцев, 2020) було передбачено такі пріоритетні напрями діяльності бібліотеки:

- підтримка досліджень, навчання та викладання;

- сприяння розвитку нових компетенцій та галузей наук;
- сприяння цілям сталого розвитку;
- запровадження клієнтоорієнтованої сервісної моделі;
- удосконалення цифрового контенту, інструментів та послуг;
- покращення фізичних та віртуальних бібліотечних просторів.

У бібліотеці СумДУ цілі в межах стратегії формуються на рік, оцінка їхнього виконання та розвитку необхідних компетенцій співробітників відбувається щоквартально; узагальнення результатів роботи проводиться в кінці кожного року із формуванням оновленого плану цілей (стратегічних, проєктних та індивідуальних).

Карта основних проєктів бібліотеки включає такі напрями:

- аналітично-організаційне та інформаційно-технологічне забезпечення навчальної та дослідницької діяльності;
- цифрова освіта та інформаційна грамотність;
- промоція читання, мистецтва та культури в цілому;
- зелена бібліотека;
- створення креативних багатофункціональних просторів;
- сучасний сайт бібліотеки та впізнаваність і популярність у соціальних мережах.

Першочерговими кроками на шляху реалізації стратегії бібліотеки стало проведення реорганізації структури, штатного розпису та ребрендингу бібліотеки. Поступово налагоджено новий формат більшості процесів:

- 1) введено регулярні зустрічі проєктних команд;
- 2) запроваджено електронні засоби взаємодії в колективі на основі сервісів Google, Microsoft, Trello, Zoom;
- 3) активізовано комунікації з користувачами, партнерами та донорами щодо редизайну просторів та сервісів бібліотеки, започатковано спільні проєкти з різними групами спільноти університету та організаціями міста;
- 4) організовано регулярну систематичну роботу щодо постановки проєктних та індивідуальних цілей та розвитку навичок і компетенцій бібліотекарів у сфері ІТ, дизайну, комунікацій, проєктного менеджменту. Підвищення кваліфікації відбувається через програми та тренінги Центру розвитку кадрового потенціалу СумДУ, Центру освіти дорослих м. Суми, Українського культурного фонду, Європейського простору тощо; семінари та конференції ВГО Українська бібліотечна асоціація, вебінари, онлайн-курси;
- 5) розпочато роботу щодо формування системи збалансованих показників (BSC) бібліотеки та закріплення за відділами відповідальності щодо їх виконання та моніторингу.

Для підвищення ефективності реалізації стратегії розвитку бібліотеки, було визначено ключові показники діяльності (KPI). У Таблиці 2 наведено KPI за основним стратегічним пріоритетом – підвищення якості та підтримка навчання і досліджень в університеті.

Таблиця 2

Ключові показники ефективності діяльності бібліотеки

Стратегічні цілі	Індикатори	Дії	Відповідальність
1	2	3	4
Підтримка навчання та досліджень			
Цифрові колекції	Збільшення кількості та різновидів публікацій у інституційному репозитарії, у т.ч. проіндексованих Google Scholar; зростання кількості переглядів та завантажень документів у репозитарії.	Проведення семінарів для науковців. Робота з депозиторами та авторами СумДУ. Вдосконалення користувацьких та аналітичних сервісів репозитарію. Підготовка аналітики для ректорату.	Відділ інформаційних технологій. Відділ комплектування.
	Забезпечення актуальної навчально-методичної літератури (е-видань СумДУ, інших видавництв та книг з відкритою ліцензією) у розрізі дисциплін в е-каталозі.	Аналіз робочих програм, книгозабезпечення та використання літератури. Робота з кафедрами, видавництвами, веб-ресурсами. Синхронізація матеріалів е-каталогу з робочими програмами. Підготовка аналітики для ректорату.	Відділ комплектування. Філії бібліотеки.
Цифрові колекції	Збільшення переглядів та завантажень документів у е-каталозі.	Реалізація спрощеної процедури реєстрації та авторизації у е-каталозі для користувачів. Оперативне інформування про нові надходження. Оперативне задоволення он-лайн запитів користувачів.	Відділ інформаційних технологій. Відділ бібліографії. Філії бібліотеки. Відділ обслуговування.
	Збільшення підписок на передплачені ресурси та бази тестового доступу, зростання кількості віддалених користувачів, переглядів та завантажень.	Пошук та організація підписок і тестових доступів. Проведення семінарів, вебінарів, тренінгів. Підготовка аналітики.	Відділ інформаційних технологій. Філії бібліотеки.

1	2	3	4
	Збільшення якісних актуальних джерел інформації, покращення їх доступності та врахування індивідуальних потреб користувачів.	Систематизація та класифікація відкритих тематичних ресурсів на сайті бібліотеки за галузями знань, джерелами, типами даних тощо. Регулярне інформування та зворотний зв'язок з користувачами.	Відділ бібліографії. Філії бібліотеки.
Цифрові сервіси	Підвищення технологічності, зручності користування АБІС, підвищення конверсії сайту, каталогу.	Модернізація автоматизованої бібліотечної системи (АБІС). Інтеграція з автоматизованою системою Університет (АСУ).	Відділ інформаційних технологій.
	Збільшення бази користувачів через персоніфікацію та оновлення інформаційних розсилок.	Систематичні тематичні інформаційні та новинні дайджести на основі сучасних ІТ-сервісів, таких як Mailchimp.	Відділ бібліографії. Філії бібліотеки.
	Покращення результатів навчання через сприяння цифровій та інформаційній грамотності.	Розробка навчальних матеріалів та систематизація корисних ресурсів на сайті бібліотеки. Ведення блогів у соціальних мережах. Проведення семінарів, тренінгів для студентів та школярів з використанням сучасних технологій (Kahoot, Mentimeter, VR-квестів). Розробка та викладання курсу «Основи академічного письма» з використанням системи електронного навчання СумДУ. Оприлюднення курсу на відкритій онлайн-платформі.	Відділ інформаційних технологій. Відділ бібліографії. Відділ обслуговування. Філії бібліотеки.

1	2	3	4
Цифрові сервіси	Цифровізація сервісів та послуг бібліотеки	Онлайнві чати на сайті та у соціальних мережах. Онлайнове замовлення книг, періодики, УДК,	Відділ інформаційних технологій.
		приміщень бібліотеки. Онлайнове рецензування та розміщення матеріалів до е-каталогу та репозитарію.	Відділ комплектування.
	Залучення нових користувачів через запровадження нових технологічних сервісів.	Підготовка навчальних матеріалів та оглядів книг з використанням VR/ARтехнологій.	Відділ обслуговування. Лабораторія віртуальної реальності СумДУ.
Сучасні комфортні простори	Збільшення відвідуваності оновлених зручних просторів бібліотеки. Підвищення рівня культури та еко-свідомості користувачів.	Редизайн та озеленення приміщень, організація сортування та утилізації сміття. Облаштування зон командної та індивідуальної роботи, зон відпочинку та комунікацій. Відкриття та постійне оновлення фондів читальних залів. Проведення мистецьких та книжкових виставок. Відкриття коворкінгового простору та мейкерспейсу.	Адміністрація бібліотеки. Відділ обслуговування. Філії бібліотеки.

ВИСНОВКИ

У роботі досліджено підходи до розроблення та реалізації стратегії сучасної бібліотеки, розглянуто основні внутрішні та зовнішні фактори, від яких залежить їхня ефективність. Обґрунтовано необхідність дотримання принципів послідовності та систематичності, залученості колективу та усіх зацікавлених сторін. Продемонстровано доцільність використання системи збалансованих показників ефективності для підвищення результативності діяльності бібліотеки. На прикладі бібліотеки СумДУ показано, що формування цінностей та розвиток навичок і компетенцій персоналу є передумовою проведення трансформаційних змін.

Системи стратегічного менеджменту в бібліотеках тільки починають розвиватися і потребують постійного перегляду як самої стратегії, так і тактики її

виконання, урахування нових технологічних можливостей, потреб громади, здобутків та прорахунків. Додаткового вивчення заслуговують проблеми співпраці бібліотек з державними установами, міжнародними та недержавними організаціями. Актуальними є питання формування державної політики в бібліотечній справі та задіяння бібліотек у вирішення суспільно важливих проблем. У цьому контексті важливим є вирішення проблеми фінансування бібліотечної сфери та залучення додаткових коштів на перетворення бібліотек у осередки культурного та інтелектуального розвитку населення.

REFERENCES

- Bruil, O. (2018). Implementation of strategic management based on the balanced scorecard in a university library. *Library Management*, 39 (8/9), 530-540. Retrieved from <https://doi.org/10.1108/LM-09-2017-0086>
- City of New Castle. *The Library Strategy 2019-2023*. Retrieved from https://www.newcastle.nsw.gov.au/Newcastle/media/DocumentsHYS/Engagement%20Projects/Library%20Strategy/The-Library-Strategy_March-2019.pdf
- Duke University. *Engage, Discover, Transform: Duke University Libraries, 2016–2021*. Retrieved from <https://library.duke.edu/sites/default/files/dul/pdf/DUL-Strategic-Plan-2016.pdf>
- Kaplan, R. S. (2001). Strategic Performance Measurement and Management in Nonprofit Organizations. *Nonprofit Management & Leadership*, 11(3), 353-370.
- Божицька, А. (2017, Березень 15). Формування комунікаційної стратегії: поетапна інструкція з прикладами. *Громадський простір*. Режим доступу <https://www.prostir.ua/?kb=rozvytok-komunikatsijnoji-stratehiji-poetapna-instruktsiya-rozrobky-komunikatsijnoji-stratehiji-dlya-vashoji-orhanizatsiji-iz-vpravamy-ta-korysnymy-posylannamy>
- Бояринова, О. (2018, Липень 19). «Чотири простори», або нова модель публічної бібліотеки. *День*. Режим доступу <https://day.kyiv.ua/uk/blog/kultura/chotyry-prostory-abo-nova-model-publichnoyi-biblioteky>
- Говорухіна, М. (2019). Стратегічна комунікація у громадських організаціях. *UNDP Ukraine*. Режим доступу <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic-governance/strategic-communication-handbook.html>
- Маринич, Т. О. (2018). *Стратегія розвитку бібліотеки Сумського державного університету на 2018-2022 рр.* Суми: СумДУ. Режим доступу https://library.sumdu.edu.ua/data/strategiia_bibl_2018-2022.pdf
- Матевощук, В. (2019, Вересень 05) Бібліотека – це місце, в якому піднімають актуальні питання. *Сихів Медіа*. Режим доступу <http://sykhiv.media/biblaiteka-ce-misce-v-yakomy-pidnimayut-aktyalni-pytanny-dky-spilnot/>
- Стародубцев, О. (2020, Березень 24). Логіка побудови високоефективної організації. *Стратегія НАДС*. Режим доступу <https://confluence.nads.gov.ua/pages/viewpage.action?pageId=2523506>

Tetiana Marynych,
Sumy State University, Sumy, Ukraine

Theoretical and Applied Aspects of a Library Strategic Management

Nowadays libraries face the challenges of transforming from old book storage format to creative universal communication spaces. Changing the roles and functions of libraries requires the development of strategic plans and mechanisms for its implementation. The paper investigates the modern approaches of strategic management and peculiarities of their application in libraries, focusing on the case of Sumy State University Library.

Keywords: *balanced scorecard, communication, goal, key performance indicators, library, project, strategy.*

УДК: 026:001]:004.056(4)
DOI: 10.20535/2020213184

Тетяна Опришко,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
[10.20535/2020213184](https://doi.org/10.20535/2020213184) Київ, Україна
t.opryshko@kubg.edu.ua

Павло Складанний,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-7775-6039
p.skladannyi@kubg.edu.ua

АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ КОРИСТУВАЧІВ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК

У даній роботі проаналізовані підходи щодо удосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів. Окреслено коло проблем щодо інтернаціоналізації та застосування досвіду провідних країн світу у частині використання стандарту RDA. Визначені небезпечні фактори та потенційні загрози безпеці бібліотечної та інформаційної систем і виокремленні основні підходи для підвищення цілісності, доступності та надійності.

Ключові слова: аутентифікація, безпека, ваучерна система IFLA, е-книги, інтернаціоналізація академічних бібліотек, комп'ютерний вірус, міжнародний абонемент, міжнародні стандарти каталогізування, RDA, шифрування.

Європейський досвід бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів бібліотек відрізняється насамперед сервісністю та доступністю для віддалених категорій користувачів. До прикладу, у Словаччині діє міжнародний абонемент на основі ваучерної системи IFLA, що спрощує оплату замовлення за міжнародним абонементом, використовуючи ваучери замість грошей. Ваучер являє собою пластикову картку багатократного використання, вартість якої відповідає стандартній оплаті одного виконаного замовлення. Бібліотеки – члени Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) закупають необхідну кількість ваучерів в штаб-квартирі IFLA. Існує два види ваучерів: повний ваучер за ціною 8 євро, половина ваучера за ціною 4 євро. Бібліотеки – виконавиці замовлень дотримуються стандартної оплати: один ваучер за одну видачу оригіналу або копії обсягом 15 сторінок. Бібліотеки – виконавиці приймають ваучери в якості оплати за виконання замовлення. Бібліотеки, які надають більше документів, ніж вони замовляють самі, можуть повернути надлишок ваучерів у штаб-квартиру IFLA. Система дозволяє уникнути фінансових розрахунків під час виконання замовлень за міжнародним

абонементом за винятком купівлі та повернення власне ваучерів (International Federation of Library Associations and Institution).

З розвитком електронного читання перед бібліотеками постала потреба унормування правил, процедур і технологічних аспектів роботи з е-книгами в бібліотеці. Як поставити на облік (списати) е-книгу та е-читанку, як каталогізувати її, як провести маркетинг і рекламу нової послуги та багато іншого (Пашкова, & Ярошенко, 2013). Механізми придбання та отримання е-книг існують двох типів: безоплатні, вільного доступу (ті, що знаходяться у суспільному надбанні) та платні (ліцензовані). В останньому випадку бібліотека має розглядати такі можливості: придбання у постійне користування; придбання у тимчасове користування; отримання плати за перегляд (чи завантаження) кожної окремої книги для кожного окремого користувача. Станом на сьогодні в бібліотеках України переважно існують лише електронні копії оцифрованих видань в PDF-форматі – незахищені належним чином, з відсутністю дистанційного доступу та заборону копіювання та поширення документів.

Процес імплементації європейського досвіду та інтернаціоналізації академічних бібліотек (Опришко, & Тимофєєва, 2019) неможливий без унормування бібліотечних стандартів каталогізування. Перехід в провідних країнах світу на міжнародний стандарт каталогізування 21 століття RDA став значним кроком у розвитку стандартів і правил каталогізації, оскільки створені за RDA описи призначені вже для онлайн-каталогів (RDA: Resource Description and Access). Для інтеграції вітчизняних бібліотек у світове професійне та інформаційне середовище, вільний обмін бібліографічними даними між бібліотеками, інтеграції електронного каталогу в інші інформаційні середовища, зокрема WorldCat тощо, необхідно здійснювати переклад, адаптацію та впровадження RDA в Україні. На жаль, право на переклад видання RDA в Україні ще немає. Основною перешкодою впровадження RDA в Україні стає технологічне і програмне забезпечення бібліотек України. Більшість АБІС, що застосовуються у бібліотеках України, не можуть підтримувати функціонування нового стандарту. Жодного комунікативного формату не підтримують АБІС власної розробки. ІРБІС, Unilib та LiberMedia підтримують Unimarc та формати, похідні від нього. Лише MAPK-SQL, ALEPH, нещодавно і УФД/Бібліотека підтримують Unimarc і MARC21. Однак, завдання пошуку програмного та технологічного забезпечення процесу каталогізації, що відповідає світовим стандартам, зіткнулося із значними матеріальними та методологічними труднощами не лише у площині матеріального забезпечення, але й науково-організаційного. Деякі бібліотеки почали звертатися до відкритих Інтегрованих бібліотечних систем (FOSS або F/LOSS Free / Libre and Open Source Software). Завдяки відкритій структурі це дозволяє інтегрувати бібліотечний каталог в інші інформаційні середовища, проте потребує кваліфікованого персоналу, який вмів працювати з відкритим кодом.

Важливо також приділяти велику увагу безпеці бібліотечної інформаційної системи, функціонування якої повинне бути реалізоване на принципах цілісності, надійності та доступності (Борсуковський, Бурячок, & Складаний, 2016; Бурячок, Козачок, Бурячок, & Складаний, 2015; Киричок, Складаний, Бурячок, Гулак, & Козачок, 2016). Однак, існує багато потенційних проблем безпеки, що загрожують її нормальній роботі. За даними статистики, понад 90% бібліотек стикалися з негативними явищами

у роботі інформаційних систем бібліотек, зокрема втратою статистики, несанкціонованої модифікацією даних, зараженням комп'ютерної техніки вірусами. Важливо приділяти увагу звичайним та потенційним небезпечним факторам. Основні небезпечні фактори можуть бути визначені наступним чином:

- зовнішні об'єктивні фактори (техногенного та антропогенного характеру);
- пошкодження апаратних засобів;
- зараження комп'ютерним вірусом;
- недоліки у системі контролю доступу;
- недоліки в навчанні персоналу.

Варто виокремити положення, що допоможуть у забезпеченні безпеки бібліотечної інформаційної системи.

1. Запобігання зараженню комп'ютерним вірусом:

- встановлення на комп'ютер сучасного антивірусного програмного забезпечення та своєчасне оновлення його;
- періодична перевірка жорстких дисків комп'ютера на наявність комп'ютерних вірусів;
- налагодження системи резервного копіювання інформації на зовнішні запам'ятовуючі пристрої;
- обов'язкова перевірка всіх підключень зовнішніх запам'ятовуючих пристроїв на наявність комп'ютерних.

2. Брандмауер, шифрування та аутентифікація:

- Брандмауер – програмний продукт або програмно-апаратний комплекс, який контролює мережеві пакети або встановлені програми. Потрібен для захисту систем від комп'ютерних атак. Брандмауером також може називатися міжмережевий екран, мережевий екран або firewall.

– Шифрування. Основним інструментом захисту є шифрування системи або шифрування інформації. За допомогою програмного забезпечення для шифрування бібліотека може шифрувати або кодувати повідомлення електронної пошти, файли та інші дані.

– Аутентифікація – процес перевірки належності суб'єкту прав доступу до інформаційних ресурсів системи або веб-сайту відповідно до пред'явлених ними ідентифікатора, підтвердження (встановлення) автентичності суб'єкта. Встановлення автентичності є основним захисним ступенем для запобігання незаконному зловмиснику.

REFERENCES

- International Federation of Library Associations and Institutions. (б. д.). Ваучерна система ИФЛА. Система оплати услуг міжнародного абонементу (ММБА). Режим доступу https://www.ifla.org/files/assets/hq/vouchers/voucher_RU.pdf
- RDA: Resource Description and Access. JSC RDA: веб-сайт. Режим доступу <http://www.rda-jsc.org/archivedsite/rda.html#background>
- Борсуковський, Ю. В., Бурячок, В. Л., & Складаний, П. М. (2016). Аналіз сучасних вимог до створення паролних політик корпоративних користувачів. *Сучасний захист інформації*, 3, 72-76. Режим доступу <http://journals.dut.edu.ua/index.php/dataprotect/article/view/709>
- Бурячок, В. Л., Козачок, В. А., Бурячок, Л. В., & Складаний, П. М. (2015). Пентестінг як інструмент комплексної оцінки ефективності захисту інформації в розподілених корпоративних мережах. *Сучасний захист інформації*, 3, 4-12. Режим доступу <http://journals.dut.edu.ua/index.php/dataprotect/article/view/383>
- Киричок, Р. В., Складаний, П. М., Бурячок, В. Л., Гулак, Г. М., & Козачок, В. А. (2016). Проблеми забезпечення контролю захищеності корпоративних мереж та шляхи їх вирішення. *Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку*, 3, 48-61.
- Опришко, Т., & Тимофєєва, Г. (2019). Інтернаціоналізація як стратегія розвитку академічних бібліотек. *Бібліотечний Меркурій*, 24(1(21)), 155-171. Режим доступу [https://doi.org/10.18524/2304-1447.2019.1\(21\).165934](https://doi.org/10.18524/2304-1447.2019.1(21).165934)
- Пашкова, В. С., & Ярошенко, Т. О. (2013). *Електронні книжки та електронні читанки (рідери) в бібліотеці. З чого почати?* Київ: Самміт-Книга.

Tetiana Opryshko,
Borys Grinchenko Kyiv University,
Kyiv, Ukraine
t.opryshko@kubg.edu.ua

Pavlo Skladannyi,
Borys Grinchenko Kyiv University,
Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-7775-6039
p.skladannyi@kubg.edu.ua

Analysis of European Experience in Library Information Services and Cybersecurity of Scientific Library Users

This paper analyzes approaches to improving library information services for users. The issues of internationalization and application of the leading countries experience in the use of the RDA standard have been outlined. Hazardous factors and potential threats to the security of library information systems have been identified and key approaches have been identified to improve integrity, accessibility and reliability.

Keywords: authentication, computer virus, e-books, encryption, IFLA voucher system, international cataloging standards, international subscription, internationalization of academic libraries, RDA, security.

УДК: 024:004](045)
DOI:10.20535/2020.213250

Ірина Сосідко,
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського,
Київ, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК ДЛЯ ОБСЛУГОВУВАННЯ «ЦИФРОВИХ АБОРИГЕНІВ»

Розглянуто поняття «цифрових аборигенів» та досліджено їхній вплив на розвиток бібліотек, зміну ролі бібліотекаря. Охарактеризовано інформаційний портал як спосіб організації та візуалізації контенту у цифрову епоху.

Ключові слова: бібліотекар, інформаційний портал «Наука України: доступ до знань», цифрові аборигени, цифрові іммігранти.

У 2001 році Марк Пренскі вперше використав поняття Digital Natives(цифрові аборигени, цифрові тубільці) для позначення покоління людей, яке виросло після цифрової революції, корінних жителів цифрової епохи. На думку М. Пренскі, цифрових аборигенів вирізняє з-поміж інших докорінно інше мислення та способи обробки інформації. На думку автора, ознаками цифрових аборигенів є:

- багатозадачність;
- інтерактивність;
- прагнення швидко отримувати інформацію;
- постійне сканування інформації з метою пошуку змін;
- виловлювання самого головного, суті;
- самовдосконалення і саморозвиток;
- бажання брати участь у створенні продукту (просьюмінг) (Prensky,2001).

Представники цього покоління – впевнені та вимогливі споживачі нової інформації, оскільки виросли з інтернетом і технологіями, які заповнили весь їхній світ. Щоденно працюючи з великими масивами інформації, постійно створюючи новий контент, цифрові аборигени, на мою думку, підштовхують цифрових іммігрантів на створення інформаційного продукту, який відповідає їхнім потребам. Але, крім цього, представники цифрових аборигенів готові і можуть зробити революцію в бібліотечних послугах завдяки своїм технологічним навичкам та розумінням потреб свого покоління, їхні знання з технологій роблять нове покоління бібліотекарів більш гнучким та наполегливим, порівняно зі старшим поколінням, у виконанні своєї роботи. Вони відмовляються бути стереотипними, переосмислюють бібліотечну роботу і хочуть привнести в бібліотеки нові технології, що відповідають потребам користувачів у цифрову епоху.

На мою думку, бурхливий розвиток технологій і покоління цифрових аборигенів підштовхує бібліотеки реагувати та підтримувати інновації. І саме це рішення визначає актуальність бібліотек в майбутньому.

Джон Шенк і Стівен Белл (2011) у своїй статті вводять поняття «змішане бібліотекознавство». Вони вважають, що бібліотека як споруда та її фізичні колекції

стає в майбутньому не такою важливою, як бібліотека, орієнтована на вміння бібліотекарів, знання, якими вони володіють, послуги, які вони пропонують, та зв'язки, які вони будують.

Струмочок інформації, який був 25 років тому, зараз перетворився в стрімкий потік. Цифрова революція змінила парадигму, за якою суспільство виробляє і споживає інформацію, рухаючись від інформаційної моделі дефіциту та обмеженого доступу до достатньої і надлишкової кількості інформації. Це в поєднанні з вражаючим інструментарієм створює середовище, в якому перебувають сучасні бібліотекарі, вони можуть допомогти та дозволити використовувати сучасні інструменти для пошуку інформації, її дослідження, доступу до неї та створення нової інформації. Я вважаю, що це покладає на бібліотекарів велику відповідальність, оскільки вони повинні володіти навичками та знаннями, необхідними для використання нових технологій та інформаційних форматів. Крім того, бібліотекарі повинні постійно розвиватися синхронно з цифровими технологіями.

Особливості мислення та сприймання цифрових аборигенів сучасного інформаційного суспільства вимагають створення нових інформаційних продуктів, нової організації контенту, його візуалізації та структурування, що дозволить поєднувати спадщину минулих поколінь з цифровими технологіями майбутнього.

Одним із інноваційних способів обробки та організації інформації є інформаційні портали. Прикладом таких порталів є розроблений у 2016 р. директором Інституту інформаційних технологій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського Лобузіню Катериною Вілентіївною інформаційний портал «Наука України: доступ до знань» (Лобузина, 2017). Портал складається з таких розділів:

- наукові бібліотеки;
- наукові ресурси бібліотек;
- наукові установи;
- науковці України.

Детальніше розглянемо розділ «Науковці України». На сьогодні – це унікальний інформаційний ресурс, який збирає інформацію про всіх вчених України, в тому числі здійснює ретроспективу інформації.

Профіль науковця містить:

- ім'я (у тому числі різночитання, псевдоніми та варіанти імені іноземними мовами);
- фото;
- дату народження;
- місце роботи;
- галузь діяльності;
- науковий ступінь;
- вчене звання.

Крім цього, профіль інтегрований з електронним каталогом НБУВ, електронною бібліотекою «Україніка», «Науковою періодикою України» та ін., що надає можливість автоматично формувати бібліографічні списки науковців із тих праць, які зберігаються у НБУВ.

Профіль вченого містить посилання на міжнародні наукометричні бази даних, офіційні, довідкові та персональні електронні ресурси, що надає можливість максимально повно відобразити інформацію про професійну діяльність вченого.

За необхідності, інформація про науковця може бути доповнена інформацією про династії науковців і наукові школи. Пошуковий інтерфейс дозволяє здійснювати пошук за прізвищем вченого, розділом знань, індексом спеціальності або вченим ступенем.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського не стоїть осторонь сучасних тенденцій та адаптується до нових викликів, що успішно підтверджується успішністю та затребуваністю цифрових проєктів Бібліотеки, зокрема порталом «Наука України: доступ до знань» (Лобузін, 2019).

REFERENCES

- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. Retrieved from <http://www.nnstoy.org/download/technology/Digital+Natives+-+Digital+Immigrants.pdf>
- Shank, J., & Bell, S. (2011). Blended Librarian ship [Re]Envisioning the Role of Librarian as Educator in the Digital Information Age. *Reference&User Services Quaterl*, 51(2), 105-110. Retrieved from https://www.academia.edu/2878759/Blended_Librarianship_Re_Envisioning_the_Role_of_Librarian_as_Educator_in_the_Digital_Information_Age
- Лобузина, Е. (2017). Информационный портал «Наука Украины: доступ к знаниям». *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития*, 14, 35-46. Режим доступа <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0000000037>
- Лобузін, І. (2019). Цифрові бібліотекарі доби е-науки та семантичних веб-технологій. *Бібліотечний вісник*, 6, 18-24. Режим доступу http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2019_6_5

Iryna Sosidko,
Vernadsky National Library of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

Transformation of Library Activities for «Digital Natives» Service

The concept of «Digital Natives» is considered and their influence on the development of libraries, changing the role of the librarian is studied. The information portal is characterized as a way of organizing and visualizing content in the digital age.

Keywords: *digital immigrants, Digital Natives, information portal «Science of Ukraine: access to knowledge», librarian.*

УДК: 929:025.17:027.54(477)

DOI: 10.20535/2020.213198

Тетяна Якубова,
Національна бібліотека України
ім. В. І. Вернадського,
Київ, Україна

УПРАВЛІННЯ ФОНДАМИ ВІДДІЛУ БІБЛІОТЕЧНИХ ЗІБРАНЬ ТА ІСТОРИЧНИХ КОЛЕКЦІЙ НБУВ, АТРИБУЦІЯ КНИЖКОВИХ ЗНАКІВ У МАТЕРІАЛАХ ДРУКОВАНИХ КАТАЛОГІВ

У статті висвітлюються проблеми управління фондами відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, вивчення та атрибуції книжкових знаків з фондів цього відділу. Бібліотечні колекції та зібрання, що знаходяться у згаданому відділі, поділяються на бібліотеки духовних закладів дореволюційної Росії, бібліотеки вищих та середніх навчальних закладів Російської імперії, фонд дореволюційної релігійної та світської періодики, зібрання окремих видів документів. Друковані каталоги надають обширний книгознавчий матеріал щодо вивчення та атрибуції книжкових знаків з фондів зазначеного відділу.

Ключові слова: атрибуція, бібліотечні фонди, друковані каталоги, книжкові знаки, управління фондами.

Управління фондами відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) є важливим питанням сучасного бібліотекознавства, книгознавства. Існує декілька варіантів визначення терміну «управління бібліотечним фондом». Найбільш вдалим та відповідним сьогоденню є визначення М. Васильченка: «Управління бібліотечним фондом – це цілеспрямований вид діяльності, необхідний для повноцінного формування, збереження та ефективного використання бібліотечних фондів» (Васильченко, 1999). Процес управління фондами відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ акумулює цілий ряд напрямів діяльності, що формують кінцеву ситуацію щодо стану фондів, їхньої кількісної та якісної характеристик. Процес управління фондами згаданого відділу НБУВ включає бібліотечну та науково-дослідну роботу.

Оцінюючи стан бібліотечних фондів відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ, наведемо бібліотекознавчі відомості щодо значних бібліотечних колекцій та бібліотек, які зберігаються у складі Відділу. У фондах згаданого відділу зберігається фундаментальна бібліотека університету Св. Володимира, яка була заснована одночасно з навчальним закладом у 1834 році, а студентський відділ – у 1863 році. До її складу увійшли різні книжкові зібрання. Її старіша частина – Кременецька колекція, тобто бібліотека, яка належала Волинському ліцею (1805 – 1832) в Кременці, нараховує 34378 томів (24379 назв). У період 1834 – 1840 рр. університетська бібліотека збагатилася книжковими зібраннями, які були

передані з Віленського університету (1579 – 1832) – 7554 томи (5387 назв), із Віленської римо-католицької духовної академії – 863 томи (231 назва), а також книгами, подарованими університету Санкт-Петербурзькою Ермітажною бібліотекою – 897 томів (611 назв). У 1842 – 1843 роках надійшло зібрання з ліквідованої у 1841 році Віленської медико-хірургічної академії – 17556 томів (12262 назв). Ці книжкові зібрання заклали основу фундаментальної бібліотеки, яка стала багатою книгами за всіма галузями знань. Головною частиною бібліотеки Волинського ліцею стала Королівська бібліотека («Collectio Regia») – відоме у XVIII столітті зібрання книг останнього польського короля Станіслава Августа Понятовського (1732 – 1798). Книжкове зібрання знаходилось у Варшаві під наглядом польського бібліографа Альбертранді, який склав систематичний каталог Королівської бібліотеки у 11 томах. Засновник Кременецької гімназії Т. Чацький у 1805 році купив у племінника померлого польського короля, князя Юзефа Понятовського Королівську бібліотеку. З Варшави книжкове зібрання було перевезене в Кременець, пізніше воно потрапило до Києва, де за ним збереглася назва «Королівська бібліотека» (Колесник, 1988). До складу фондів бібліотеки університету Св. Володимира входять також такі колекції та бібліотеки: колекція Ю. О. Яблоновського, колекція Микошевських, колекція Ф. Й. Мошинського, колекція Кременецького єзуїтського колегіуму, «Почаївська колекція», Кременецька «Нова колекція», Бердичівська колекція, бібліотека М. І. Костомарова, бібліотека М. Х. Бунге, бібліотека О. М. Лазаревського, бібліотека Хрептовичей, бібліотека І. О. Сікорського, «Роки» та «Отделы» фундаментальної бібліотеки. У склад фондів зазначеного відділу НБУВ входять такі книжкові зібрання, як бібліотека Київської 1-ї гімназії, бібліотека Колегії Павла Галагана. Також у фондах згаданого відділу зберігається бібліотека Київської духовної академії, бібліотека Києво-Печерської лаври та інші книжкові колекції. У відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ зберігаються фонди літератури польською, французькою, німецькою мовами.

Відділ бібліотечних зібрань та історичних колекцій у Всенародній бібліотеці України (ВБУ) створено 4 грудня 1923 року. А. С. Криловський обійняв посаду завідуючого Київською (Подільською) філією. Сьогодні відділ бібліотечних зібрань та історичних колекцій – це науковий підрозділ, який здійснює наукові дослідження у галузі історії книги, історії бібліотечної справи, окремих бібліотечних зібрань та колекцій. У відділі запроваджено такі напрями діяльності, як збирання, зберігання та бібліотечно-бібліографічне опрацювання видань, що мають ознаки приналежності до певної колекції у період XVI – першої чверті XX ст.

У галузі науково-прикладної діяльності проводиться забезпечення наукової організації, функціонування та використання колекційних фондів НБУВ, введення їх у бібліографічний обіг (підготовка та видання наукових каталогів, ведення бібліографічних баз даних), створення резервних цифрових копій унікальних та рідкісних документів. Проводиться збирання, зберігання та бібліотечно-бібліографічне опрацювання видань іноземними мовами без ознак приналежності до певної колекції періоду другої половини XVI – першої чверті XX ст.

Здійснюється обслуговування користувачів фондів зазначеного відділу НБУВ з залученням інформаційних ресурсів електронних каталогів програми ІРБІС.

Проводиться робота щодо організації відповідних колекцій, їхнього належного зберігання, опису та використання. Проводиться робота зі створення різноманітних каталогів. Створюються бази даних періодичних видань, фондів іноземної літератури (німецької, французької, польської літератури), колекцій та зібрань, що зберігаються у відділі (бібліотека 2-ї київської гімназії, бібліотека Почаївського повітового училища, бібліотека Інституту шляхетних дівчат, родова бібліотека Урбановських та Стажинських, бібліотека Варвари Ханенко та ін.). Здійснюються заходи щодо комплектування фондів Відділу новими надходженнями, зокрема дарами, які задовольняють потреби наукової діяльності користувачів.

Одним із важливих складових елементів процесу управління фондами відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ є їхнє наукове вивчення. У зазначеному відділі таке вивчення провадиться у двох напрямках: 1) вивчення наявних фондів; 2) вивчення думки користувачів фондами Відділу про стан інформаційних ресурсів Відділу, їх відповідність запитам користувачів.

У 2015 – 2019 роках співробітниками відділу проводились книгознавчі дослідження за науковими темами Інституту книгознавства НБУВ: «Історія книжкової культури в Україні: дослідження книжкових, музичних, образотворчих, картографічних пам'яток та історичних колекцій», «Атрибуція та експертиза різних видів книжкових пам'яток». Були надруковані такі наукові праці: Заєць О. В. *Особові та інституційні зібрання у складі історичної бібліотеки Києво-Печерської лаври у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського* : монографія. – Київ: [б.в.]. 2018 – 240 с., Заєць О. В. *Бібліотека Києво-Софійського кафедрального собору: історія формування та сучасний стан* // *Гілея: науковий вісник*. – 2017. – Вип.126. – С.110 – 116, Заєць О. В. *Приватні книжкові зібрання митрополитів і архимандритів у складі бібліотеки Києво-Печерської лаври* // *Гілея: науковий вісник*. – 2017. – Вип.22. – С.56 – 65, Мяскова Т. Є. *Бібліотечна діяльність Івана Васильовича Лучицького та історична доля його особової бібліотеки* // *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. – 2016. – Вип.44. – С.387 – 400, Мяскова Т. Є. *Провенієнції на книгах з історико-культурного фонду «Віленська медико-хірургічна академія» Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як джерело з вивчення історії формування фонду наукової бібліотеки академії* // *Рукописна та книжкова спадщина України* – 2016 – Вип.20. – С.175 – 190, Мяскова Т. Є. *Наукова спадщина Ореста Новицького у фондах відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського* // *Рукописна та книжкова спадщина України*. – 2017.— Вип.21.— С.170—182, Мяскова Т. Є. *Бібліотечна діяльність Дмитра Івановича Багалія та історична доля його особової бібліотеки* // *Рукописна та книжкова спадщина України* – 2018. – Вип.22. – С.192 – 209, Якубова Т. А. *Провенієнції видань із бібліотек Південної України – книгознавча складова фондів НБУВ* // *Вісник Книжкової палати*. – 2016. – № 11. – С.44 – 48, Якубова Т. А. *Провенієнції – елементи атрибуції колекції «Бібліотека Луцько-Житомирської семінарії»* // *Вісник Книжкової палати*. – 2019. – №3. – С.47 – 52, Якубова Т. А. *Атрибуція книжкових знаків на книгах Яна Снядецького (за матеріалами фонду відділу бібліотечних зібрань та історичних*

колекцій Інституту книгознавства НБУВ) //Вісник Книжкової палати. – 2019. – №6. – С.44 – 47 та ін.

У згаданому відділі НБУВ розробляються нові підходи з організації відкритого доступу до бібліотечних фондів, засобів оптимізації їхнього використання. Створюється потужний інформаційний простір завдяки організації у Відділі наукових заходів, зокрема Круглий стіл, присвячений 100 – річчю від заснування Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського та 80-річчю з Дня народження П. В. Голобуцького, у Книгознавчі читання, присвячені 200-річчю від часу заснування бібліотеки Київської духовної академії (1819 – 2019).

У Відділі проводиться робота, щодо організацій та презентацій книжкових виставок у читальному залі та віртуальних виставок на сайті Відділу. У 2015 – 2019 роках були підготовлені такі віртуальні виставки: *Твори Юліуша Словацького у фондах відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ*, *170 років від дня народження Болеслава Пруса (1847-1912)*, *Польськомовні видання творів Е. Ожешко XIX – початку XX ст. у фондах відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ (до 175 річчя від дня народження письменниці)*, *Журнал «L'illustration» – джерело воєнної історії XIX – початку XX ст*, *Енциклопедія Самуеля Оргельбранда – оригінальне джерело вивчення історії України XVI-XVIIIст. (до 250-річчя від дня народження Самуеля Оргельбранда)*, *Хрещення Київської Русі-України (за матеріалами відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ)*, *Теологічні видання з фондів літератури французькою і польською мовами відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ*, *Праці першого ректора університету Св. Володимира Михайла Максимовича в бібліотечних зібраннях та історичних колекціях НБУВ*, *Вшанування 40- річчя творчої діяльності Івана Франка на сторінках часопису «Ілюстрована Україна»*, *Науковий спадок Дмитра Івановича Багалія у фондах відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ (до 160- річчя від дня народження вченого)*, *Книги з особової бібліотеки Варвари Миколаївни Ханенко у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (до 165 – річчя від дня народження видатної українки)*, *М.І. Костомаров – перший класик української історичної науки*, *Видання П.О. Куліша (1819 – 1897) в бібліотеці Київського університету Св. Володимира*, *175 років від дня народження українського історика В. С. Іконникова (за матеріалами відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ) та ін.*

Вивчення та атрибуція книжкових знаків є важливим напрямком наукової роботи відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ. Друковані каталоги містять важливу книгознавчу інформацію щодо вивчення та атрибуції книжкових знаків. Книжкові знаки фіксують зв'язок між примірником видання та його власником. Джерелознавчі відомості книжкових знаків важливі при відновленні складу бібліотек приватних осіб або установ, реконструкції книжкових зібрань, виявленні свідчень побутування та розповсюдження книг. Актуальним у науковому дослідженні книжкових знаків залишається їх виявлення, атрибуція, облік, систематизація, опис. У процесі книгознавчих досліджень книжкових знаків важливою залишається роль друкованих наукових каталогів.

Значний книгознавчий матеріал щодо вивчення та атрибуції книжкових знаків містить каталог Л. М. Дениско та Ю. К. Рудакової «Книжкові знаки на книгах із колекції рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (Дениско & Рудакова, 2017). Видання є результатом наукового дослідження книг із колекції рідкісних видань відділу стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ). У каталозі вперше представлено зображення та опис екслібрисів різних видів, які засвідчують власність приватних осіб або різних приватних і державних установ на книги, які нині входять до названої колекції. Вперше презентовано описи книжкових знаків книгарень, книжкових складів, палітурних майстерень. Хронологічно каталог охоплює книжкові знаки XVII – XX, переважно XIX – XX ст. Знаки розподілено на шість розділів і подано за іменами власників чи назвами установ-власників у алфавітному порядку. Описи книжкових знаків супроводжуються даними про власника та його бібліотеку, інформацією про книги, на яких цей знак міститься. У першому, найбільшому розділі представлено 232 книжкових знаків, які засвідчували приналежність книжок 1999 приватним особам або родинам. Тут вміщено екслібриси відомих українських і польських письменників, науковців, педагогів, державних, громадських і культурних діячів, купців, поміщиків, чиновників, військових, служителів церкви. Також зафіксовано екслібриси представників аристократії, державних і церковних діячів, чиновників, науковців із Італії, Пруссії, Румунії, Саксонії, Словенії, Франції, Швейцарії, Шотландії. Для вивчення та атрибуції книжкових знаків видань з фондів відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) важливими є книгознавчі відомості цього розділу каталогу про екслібриси А. В. Антоновича, Б. Д. Грінченка, О. М. Лазаревського, О. С. Уварова, Г. О. Милорадовича, А. В. Кочубея.

У третьому розділі каталогу згруповано 50 книжкових знаків 22 різноманітних установ: бібліотек, наукових і навчальних закладів, товариств, музеїв. Переважають установи, що функціонували в Києві в XIX – на початку XX ст., але також представлені заклади, що діяли в XVII – XX ст. у Кам'янці-Подільському, Львові, Ніжині, Орші (Білорусь), Решелі (Польща), Москві, Санкт-Петербурзі, Берліні, Парижі.

Для вивчення та атрибуції книжкових знаків на книгах з фондів відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ важливою є книгознавча інформація цього розділу каталогу про книжкові знаки таких бібліотек: університету Св. Володимира, Л. Ідзіковського, Н. Я. Кушнарьової, Бердичівського монастиря, Українського Інституту Літератури імені Т. Г. Шевченка, Археографічної комісії ВУАН, міжрайонного музею м. Біла Церква, Одеського університету, Всенародної Бібліотеки України, Державної історичної бібліотеки (Київ), Житомирської обласної бібліотеки, Історичного товариства Нестора Літописця, Кам'янець-Подільського Українського університету, Марксо-Ленінських Науково-Дослідних інститутів.

Вивченню та атрибуції книжкових знаків з фондів відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ сприяли матеріали каталогу одеських книгознавців О. В. Полевщикова, М. В. Алексєєнко, Г. В. Великодна «Книжкові знаки європейських бібліофілів у колекціях університетської бібліотеки»

(Полевщикова, Алексєєнко & Великодна, 2017). Видання репрезентує вибрані книжкові знаки європейських бібліофілів у виданнях, що зберігаються в Науковій бібліотеці Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Каталог проілюстровано відбитками книжкових знаків власників книгозбірень (екслібрисами, суперекслібрисами, штампами та власницькими записами). В каталозі представлені фотографії власницьких записів Яна Баптиста Владислава Снядецького (1756 – 1830), які були зроблені на книгах у XIX ст.: «Jean Baptiste Sniadecki», «Joannis Sniaddecki», «John Sniaddecki». Ці матеріали важливі для вивчення та атрибуції автографів Я. Снядецького які зберігаються на книгах у фонді відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ. У матеріалах одеського каталогу зазначається, що особисте книжкове зібрання Яна Снядецького було передано його спадкоємцями бібліотеці Віленської медико-хірургічної академії у 1835 р. До книжкового дару входили близько 698 назв книг у 1416 томах XVI – XIX ст. латинською, польською, французькою, німецькою та англійською мовами. Після закриття Віленської медико-хірургічної академії у 1840 р. все її майно, у тому числі бібліотека, було розподілено між навчальними закладами Російської імперії, частина книг потрапила до бібліотеки Рішельєвського ліцею в Одесі.

Каталог Я. І. Бердичевського «Книжные знаки современников А. С. Пушкина» надає книгознавчі матеріали для вивчення та атрибуції книжкових знаків дворянства Російської імперії (Бердичевский, 1987). Каталог книжкових знаків сучасників О. С. Пушкіна відображає одну з частин книжкової виставки з фондів бібліотеки Київського музею російського мистецтва «Книжная Пушкиниана», яка була присвячена 150 річчю з дня загибелі поета. Видання вводить нас в коло бібліофілів, з якими спілкувався поет.

У каталозі представлений книжковий знак О. Л. Давидова – гербовий екслібрис з фамільним гербом Давидових, на якому міститься гасло: «Patriaethonos». Давидов Олександр Львович (1773–1833) – полковник Кавалергардського полку, з 1815 р. генерал-майор у відставці. Спілкування О. С. Пушкіна з О. Л. Давидовим відноситься до часу перебування поета в Одесі, Кишиневі, Кам'янці (маєток Давидових) у 1820 – 1824 рр.

Матеріали каталогу важливі для вивчення та атрибуції гербового екслібрису О. Л. Давидова, який міститься на книзі з фонду літератури французькою мовою відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ: *M. Gl. M. Gattel. Dictionnaire universel portatif de la Lanque française. –T.II. – P.: Lefèvre, 1813.*

Каталог «Видання з автографами українських діячів науки і культури: каталог колекції Національної історичної бібліотеки України» надає книгознавчі відомості про автографи на виданнях відомих в українській історії діячів із колекції науково-дослідного відділу стародруків, цінних та рідкісних видань Національної історичної бібліотеки України (Горська, 2018). У каталозі представлені фотографії атрибутованих автографів українських вчених: В. Б. Антоновича, В. Г. Ляскоронського, В. Іконникова. Фрагменти бібліотечних зібрань цих визначних українських вчених зберігаються у фондах відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства

НБУВ, тому книгознавча інформація каталогу має значення при дослідженні книжкових знаків вказаних книжкових зібрань.

Підсумовуючи представлену інформацію, можна зробити висновок: ефективне управління фондами відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ дає змогу організувати інформаційно-ресурсний простір для використання його потенціалу в науково-дослідній роботі, популяризації інформаційних ресурсів фондів у матеріалах наукових каталогів, віртуальних виставок, створення нових можливостей для покращення обслуговування користувачів завдяки використанню електронних ресурсів програми ІРБІС.

Видання з фондів відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ містять різні книжкові знаки які потребують вивчення та атрибуції. Тому друковані каталоги залишаються важливими у книгознавчих дослідженнях.

REFERENCES

- Бердичевский, Я. И. (Сост.). (1987). *Книжные знаки современников А. С. Пушкина: каталог выставки*. (Т. Н. Солдатова, Ред). Киев.
- Васильченко, Н. П. (1999). Библиотечные фонды: проблема терминологии. *Науч. и техн. б-ки*, 8, 15.
- Горська, Н. О. (Уклад.). Нац. іст. б-ка України, Н.-д. від. стародруків, цінних та рідкісних видань. (2018). *Видання з автографами українських діячів науки і культури: каталог колекції Національної історичної бібліотеки України*. (Вип.1). (О. І. Марченко, С. І. Смілянець, К. Г. Таранюк-Русанівський, Ред.). Київ: Вид. дім «Вініченко».
- Дениско, Л. М., & Рудакова, Ю. К. (2017). *Книжкові знаки на книгах із колекції рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ: НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського.
- Колесник, Е. А. (1988). *Книжные коллекции Центральной научной библиотеки Академии наук УССР*. Киев: Наук. Думка.
- Полевщикова, О. В., Алексєєнко, М. В., & Великодна, Г. В. (Упоряд.). Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка. (2017). *Книжкові знаки європейських бібліофілів у колекціях університетської бібліотеки: альбом-каталог*. Одеса: Астропринт.

Tatiana Yakubova,
Vernadsky National Library of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

Management of the collections of the Library Collections and Historical Collections Department of the National Library of Ukraine of V.I. Vernadsky, attribution of book marks in printed catalog materials

The article deals with the problems of managing the collections of the Library Collections and Historical Collections department of the Library's Institute of Book Studies of the Vernadsky National Library of Ukraine, the study and attribution of book marks from the funds of this department.

The library collections and collections in the aforementioned department are divided into libraries of spiritual institutions of pre-revolutionary Russia, libraries of higher and secondary educational institutions of the Russian Empire, fund of pre-revolutionary religious and secular periodicals, collection of certain types of documents. Printed catalogs provide extensive book material for the study and attribution of book marks from the holdings of that department.

Keywords: attribution, book marks, fund management, library holdings, printed catalogs.

UDC: 027.7:005.21](045)
DOI:10.20535/2020.213252

Dominika Czyżak,
Nicolaus Copernicus University Library,
Poland

SOME PROBLEMS OF THE UNIVERSITY LIBRARY

The article examines the problems faced by university libraries, which are no longer able to independently build and maintain independent tools for spreading scientific achievements. Using the example of the university libraries in Poland, we consider the technical and economic obstacles that make the functionality of library IT systems unable to meet the needs of a user. We consider IT systems and national projects which will make it possible to modernize university library systems used for comprehensive management of the entire range of processes, and, accordingly, improve the quality and expand the range of services provided by university libraries.

Keywords: *strategy development of academic libraries, national repository, raw data, library system.*

Until recently, it seemed to us, i.e. academic librarians, that we are able to build and maintain independent tools for the dissemination of scientific achievements, such as a repository of full texts or a repository of raw data, and to independently maintain the basic source of information about collections, such as the library catalog, and finally to offer its own digital library. Sure, it is still possible to deal with and make these tools available to the public, but does it actually make sense? First, with great effort and after gathering the necessary financial resources, create those, so necessary for the work of every scientist and researcher, university information sharing platforms, and then merge their content through superstructures, integrating this scattered data?

Is it time to integrate academic librarians from different universities and undertake, for example, co-cataloging in one system or creating a national repository of raw data? Or creating a single knowledge base for the entire university, accumulating full information about the scientific achievements of its employees, conducted research or grants. We are convinced that the answer to the questions posed is yes. Let's look at this problem from the point of view of the University Library in Toruń, which is on the verge of such changes.

The library system is the basic tool for the work of the academic library, used for comprehensive management of the entire range of processes related to the collections, both printed and electronic, and for servicing the University's users. The so-called the integrated library system (Horizon), technologically obsolete, is no longer able to properly handle the rapidly increasing number of collections, especially electronic ones and the expanding services offered by the University Library in Toruń, e.g. it is not possible to conduct a bibliography of publications of NCU employees in Horizon (it is a new task that has been performed by librarians for several years). On the other hand, Horizon also fails to meet the expectations of readers requiring a one point of information about: collections, digital library content, repositories and open resources. The tasks and functions of the University Library,

expanding over time, meant that the system, implemented in the mid-1990s, ceased to be integrated, supporting only traditional library processes. In such situation, the solution was adopted that services related to digital collections or electronic services must be provided by complementary external systems (including commercial ones).

The Horizon system, which has not been developed for years, which works only thanks to the care of the Library's IT specialists, is not able to provide the expected functionalities. For example, the metadata of e-books, available only online in licensed databases, are systematically imported to library catalogue and updated by IT specialists employed at BU. Maintaining a few or a dozen supplementary programs is not only burdensome for librarians, but also discouraging for readers who are well-versed in the possibilities of Internet applications and expect one platform enabling efficient use of resources not only of the university library, but also providing information about collections available in other Polish libraries or museums. The University's library system may not limit the information made available only to the metadata of basic types of collections (books, magazines), but in a situation where paper collections lose their dominance, it must first of all enable the management of various electronic sources.

An obstacle, from the economic point of view, of the organization of the national catalogue of collections is the lack of the ability of the team of cataloguers of the University Library in Toruń to work in one nationwide, common for many libraries, system. At the current intensity of the influx of publications, possibility to create metadata on the one, national level, is very important for optimizing work and reducing the waiting time for readers document description. For years, bibliographic descriptions of the University Library collections in Toruń have been sent to the central catalogue (NUKAT), which makes available metadata sent from all over the country on its own platform. From the point of view of the organization of research facilities, conducted by employees and students of the Nicolaus Copernicus University, an ideal solution would be access through the BU search window in Toruń to both own collections and collections other libraries. Such an option will definitely facilitate the collection of source literature.

The answer to the expectations of academic libraries is the National Library's E-service OMNIS project, implemented since 2017, one of the tasks of which is to create a common indexing platform for Polish library resources. The issue of the new system for the university library in Toruń remains to be solved.

The necessity to purchase a modern IT system for managing library resources for the Nicolaus Copernicus University is caused by the desire to improve the quality and broaden the spectrum of services offered by the University Library to employees and students of the Nicolaus Copernicus University and enable librarians cooperate with the Omnis e-service implemented at the National Library. This service is ultimately planned as a nationwide IT system offering one access point to the collections of Polish libraries, museums and cultural institutions.

As a result of the purchase and implementation of a new generation library system in the NCU Library, a new quality of access to library collections will be achieved, which will increase innovation resulting from the expansion of knowledge.

Thanks to the activities undertaken by the University Library team to promote the idea of open access, the Nicolaus Copernicus University Repository has been functioning since

2012. In the Repository every employee and doctoral student has the right to deposit in electronic form full texts: preprints, articles, books, chapters, doctorates, reports as well as other materials created as a result of research activities or didactic work. It is possible to deposit both materials previously published and unpublished results of scientific works conducted at the university.

The repository is open, its resources are publicly available to all interested parties. The deposited materials are protected by copyright and made available according to the will of the authors, within the scope of fair use.

The repository on the DSpace platform certainly met the expectations set in 2012, it became a recognized part of open knowledge resources and scientists became convinced of this form of publishing their scientific achievements. The author, deciding what and when to publish, can, while waiting for the publication to appear in the commercial title, archive the work in the repository, immediately disseminating its results. It seems, however, that the repository in its current shape offers too little in relation to the users' needs. Certainly, many depositors would like to associate with the deposited article also raw research data confirming the described experimental results or only make them public, for example, to meet the requirement to publish the data before the article is published. Such a requirement, to publish the raw data, was introduced in Poland by grant management institutions.

DSpace is not a flexible application, it does not allow for extending functionality, adding new indexed fields or reorganizing resources. Changing the structure of the database to reflect a different division of the university is not possible. The current affiliation of a publication to a collection cannot be changed, for example, into an assignment to disciplines, or a large number of teams corresponding to faculties cannot be replaced by colleges. Until now, the structure of the repository was as follows: teams (corresponding to the faculties), which were divided into collections (separate for articles, chapters, books). The establishment of new faculties, the liquidation of a faculty, or the introduction of a new university structure (e.g. division into colleges) will prevent the Repository from reflecting the changes in the University structure. Moving the repository to a new, more functional platform is a condition for its further development.

The idea of creating repositories of raw research data, whether for disciplines or for individual institutions, is becoming more common around the world. In the first instance, researchers looking for a place for their research data should be referred to the repositories relevant to a given field. Another form is the repositories run by the employees' home institutions. The university, in addition to a place to store full texts of scientific papers of its employees, should also have a repository of raw data, which were used to create these publications, operating on a similar basis. Research results created with the taxpayer's money should be made public in order to be able to compare them with other research results, combine, supplement and, consequently, re-use.

University employees store raw data from various research in paper form, on local computer drives, on CDs and other more or less durable media. Institutional help is needed for scientists who have such data and want to make them public. The assessment of whether the data (archival or current) is worth placing in the repository, and thus preserving and publishing, should be left to the creators of this data, specialists in a given field or even subsequent users who find this data on the Internet. It is not the task of a librarian or other

university employee to assess whether data can still be useful for something. The usefulness and usefulness of raw data may surprise the creators themselves. Archival entries from ship logs were used in research on Earth's climate change.

It is the responsibility of the university to provide scientists employed at NCU with a place to store research data. It is an important and necessary task that the university must perform in order to ensure the quality of research. Governmental institutions that "measure" scientific activity (ie analyse scientific achievements) do not yet evaluate research data, although it seems that they will soon also check raw data. The need to ensure open access to research data has also been included as a condition of the European Commission's Horizon 2020 framework program. A university that wants to participate in this Commission program should provide space for such data. The repository must ensure not only the possibility of storing data, but also their sharing, dissemination and understandable description of the contents of the set of files.

Our university's Text Data Repository is not a suitable place to store raw scientific data for several reasons:

- it was supposed to be used to deposit the results of works (mainly articles) in formats typical for documents, articles, i.e. mainly in the form of pdf files,
- after self-depositing, it is no longer possible to correct or update files,
- the metadata that can be placed in the repository is insufficient for the correct and complete description of the raw research data.

Unfortunately, for collecting raw data of UMK employees, the only solution is to launch another platform. We are aware that the maintenance of several independent but complementary bases will not facilitate the promotion of the University's scientific achievements. Due to the lack of a system of mutual connections between information platforms, in order to get to know the image of the university's scientific life, the users will have to browse through many websites. The knowledge base should become a comprehensive system of information about what is happening at the university in the sphere of science. A repository, a bibliography of employees' publications, a platform that provides full texts of journals published by the university or a library catalogue are the most important resources, the combination of which seems necessary. Obviously, the variety of information shared requires the use of appropriate tools for its presentation. The main goal of the University's knowledge base should be to collect in one place all important connections to the university's scientific resources, pages presenting research workers and their activity, as well as to enable the search for conferences or currently implemented research projects.

A Polish example of a raw data repository is RepOD - Repository of Open Data repod.pon.edu.pl created by ICM of the University of Warsaw as part of the Open Science Platform activities. It is "a service" that enables open research data sharing. It is aimed at all researchers in Poland who would like to make available on the Internet data related to their current research work, so that all interested parties - both other scientists and people from outside the academic community - can use them. Each registered user could create and share new data sets and manage the existing resources. RepOD is intended for the so-called small research data from all fields of knowledge, including, for example, interviews with people conducted as part of research, e.g. in sociology, surveys, etc. Each data set included in RepOD receives a DOI number, thanks to which it can be clearly quoted in

scientific papers. Since the NCU raw data repository would also be used to deposit contemporary data, RepOD seems to be the optimal place for small files reflecting the specificity of problem research conducted at universities for which there are no global domain repositories.

In 2019, NCU librarians made an effort to launch for the university community repository of raw research data, on the open DataVerse software. Of course, we managed to install a test version. However, we faced the dilemmas we already knew from the text data repository. The necessity to provide memory resources necessary to store the accumulated deposited data or the requirement of constant modernization of the platform infrastructure resulted in the decision to join RepOD and launch the NCU raw research data repository within this structure. The NCU raw data repository will be one of the "virtual" RepoOD shelves and the data deposited by NCU employees will automatically be part of a nationwide platform accumulating materials created during the implementation of research projects. We hope that in October we will be able to invite NCU employees to deposit raw data sets on the "shelf" marked for NCU in the RepOD repository.

Of course, the NCU research data repository will be open to all interested parties. Therefore, we invite you to visit the website of the Nicolaus Copernicus University, where you will find links leading to the website of the University Library, the platform of journals published by the Nicolaus Copernicus University (with open access to full texts), a repository of full texts and soon probably a new link to the repository of raw research data.

The creation of a new platform integrating these resources will be even more necessary. Launching a knowledge base about scientific resources and science at NCU, it is for librarians, working in the University library, next problem.

Домініка Чижак,
Бібліотека Університету Коперника,
Польща

Деякі проблеми університетської бібліотеки

У статті розглядаються завдання, що постають перед бібліотеками університетів, які підтримують ресурси та сервіси для поширення результатів наукових досліджень. На прикладі Бібліотеки Університету Коперника у Польщі розглядаються технічні й економічні чинники, що стримують розвиток бібліотечних ІТ-систем, які в результаті не здатні забезпечити потреби користувача.

Розглядаються ІТ-системи та національні проекти, які дадуть змогу модернізувати бібліотеки університетів та розширити перелік, підвищити якість їхніх послуг та сервісів.

Ключові слова: *стратегічний розвиток університетських бібліотек, національний репозитарій, вихідні дані, бібліотечна система.*

Відомості про авторів

Jacek Willecki – Senior project specialist, Poznan University of Technology Library, Познань, Польща

Тетяна Маринич – директор бібліотеки Сумського державного університету, Суми, Україна

Тетяна Опришко – кандидат наук із соц. комунікацій, директор бібліотеки Київського університету імені Бориса Грінченка, Київ, Україна

Павло Складанний – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, Україна

Ірина Сосідко – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Київ, Україна

Тетяна Якубова – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Київ, Україна

Dominika Czyżak – Nicolaus Copernicus University, Library Associate Director for Innovation and Human Resources, Торунь, Польща

**НАУКОВО-ТЕХНІЧНА БІБЛІОТЕКА
ім. професора Г. І. Денисенка**

ВГО УКРАЇНЬСЬКА БІБЛІОТЕЧНА АСОЦІАЦІЯ